

PROLETAREC

Slovenske Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

REV.—NO. 778.

CHICAGO, ILL., 10. avgusta (August 10th), 1922.

LETO—VOL.—XVII.

Upravištvo (Office) 3629 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone Rockwell 2864.

Prepotrebni pozivi, ki jih ni nikdar dovolj.

Od kar obstoji socialistično gibanje, se neprenehoma ponavljajo pozivi: "Organizirajte se! Organizirajte gospodarsko in politično. Ustanovljajte socialistične odbore, ustvarjajte močno socialistično stranko."

Živimo v razredni družbi, katerih medsebojni interesi niso enaki. Zato imamo razredni boj. Vse jokajo dobrih ljudi, da bi moralo vladati med posestniki razredom in proletarskim razredom prijateljstvo, morejo napraviti prijateljstva tam, kjer je boj nesmiseln in neprepredljiv. Kajti, dokler bodo razredi v razredni boj. Saj se ne vrši za zabavo. Za interese gre. In tisti, ki je bolje organiziran v razrednem boju, ima prednost. Na nesrečo proletarijata je v vseh razrednih bitkah kapitalizem še vedno v ospredju, to je njegova organizirana moč je večja, kakor moč organiziranega delavstva. Seveda je pri tem jemati v obziru ekonomski razvoj. Toda ravno v tem delavstvo grešči. Za boljši družabni sistem moramo imeti boljšo družabno organizacijo.

Kaj nam koristijo samo izreki kot n. pr. "vso moč narodnemu razredu", če se pa delavstvo ne organizira na toliki meri, da bi imelo mesto vse vsaj del moči, ki mu pripada.

V jeseni bodo volitve v mnoge važne urade. Volitve ne samo državljanska pravica, ampak tudi dolžnost državljanov. Sicer ni še v nobeni ameriški postavi določeno, da mora volilec voliti in nobena kazen ni določena, če ostane doma.

Ali kazen vendar ne izostane.

Ako ne glasujejo zavedni delavci, store to tisti, ki se dajo goniti na volišče kakor čreda ovac in oddajajo svoje glasove iz strahu pred bosom ali pa zato, da bi se pridružili svojim predpostavljanim. Eni imajo svoje glasove naprodaj, bodisi za denar, cenejši tudi za par smodk, za prijazno besedo "vplivnih" gospodov, v prejšnjih letih pa največ za pijačo. Po barah se je vedela, bosni in političarji so "tretali", delavci so jih volili in na dan volitve so glasovali za tiste, ki so jih na priporočili zagovorniki delavstvu nasprotnih interesov. In sledila je vselej kazen.

Kapitalistični razred si sestavlja večino iz neumnih ljudi, ki glasuje za prebrisane kapitalistične političarje, ki znajo premeteno varovati interese posestnega razreda na škodo tiste večine delavstva, ki jih zanima. In v tem je ta kazen, ki je delavstvo po tolikih izkušnjah še ne razume, kljub nepretrganim apelom socialistične stranke, ki ga poziva: "Organizirajte se politično v socialistični stranki!"

V vseh stvarkah se je imelo delavstvo priliko učiti, kako važnosti je politična moč za tistega, ki jo ima, kako škodo lahko napravi tistemu, ki jo nima. Izkušnje "z glasovnicno ne bomo nikdar ničesar dosegli" in pomenijo nič drugega, kakor golo priznanje, da je delavstvo še nezavedno, in kot tako ne bo ničesar do-

seglo na noben drug način, kajti neumno delavstvo tudi ne skuša ničesar doseči. Navadno zabavljanje pa nima smisla, ker ne koristi delavstvu in ne škodi kapitalizmu.

Ogromno število delavcev v Ameriki še nikakor ne zna ceniti volitev in ne pozna njihovega pomena. Če bi priznavali glasovnici tisto važnost, ki ji gre, bi morale biti v Zedinjenih državah povsem drugačne razmere; položaj delavcev bi moral biti vse drugačen, in taka mizerija, kakršna se širi n. pr. v dobi brezposelnosti, na katero marsikdo prehitro pozabi, bi bila nemogoča. Zakaj v kongresu in v zakonodajah bi tedaj sedeli ljudje, ki bi vedeli, da so odgovorni zavednim delavcem, pa bi na svojih mestih delali v prid delovnega ljudstva.

Vsak otrok ve, da se nikjer na svetu ne govori toliko o svobodi, kolikor v Ameriki. Če bi bila le polovica tiste slave resnična, bi moral biti tukaj že majhen paradiz. Ako pravimo, da je dežela za delavca veliko bolj podobna peklju, se ne bojimo, da bo veliko ugovora, izvemši kajpada kapitaliste, ki imajo nebeške čase in jim ni treba, da bi si želeli izpremembe.

Svoboda se namreč ne da uveljaviti z nobeno zastavo in uresničiti z nobeno himno. Tudi svoboda je v prvi vrsti odvisna od materialnih razmer. Kapitalist je svoboden, ker mu njegov denar dovoljuje, da se giblje po svoji volji. Kdor ima milijon v banki, je prost skrbi za vsakdanji kruh, za toplo peč in za obleko; to je že velik kos svobode. Zvečer si lahko prosto izbira opero, dramo, komedijo ali koncert; nihče mu ne more omejevati te svobode. Njegovi sinovi gredo lahko študirat pravo ali tehniko, ali pa uganjat šport in zapravljat čas; njegove hčere si lahko izvolijo bankrotirane evropske vojvode ali pa prikupljive šoferje; očetovi bankovci jim jamčijo svobodo.

Kje pa naj jo išče delavec? Dvoje rok ima: to je njegovo premoženje. Moč, ki tiči v njih, mora nositi na trg, in njegova svoboda ni niti tako velika, da bi mogel delati, če ima voljo za delo. Kajti pravico do dela deli kapitalist, ki mu lahko zapre vsaka tovarniška vrata pred nosom. Delo v kapitalistični družbi ni zabavno, ali proletarec bi rad robotal šest dni na teden pod zemljo. Toda kapitalist je izračunal, da mu to sedaj ne nese, pa ukaže, da se gara le po trikrat na teden. In njegov ukaz je absoluten.

Pa pridejo časi, ko kriči kapital po profitu. Trg zahteva blaga in daje bogate procete. Žrela tovarn morejo komaj izbruhati toliko vrednosti, kolikor se jih lahko izpreminja v denar. Delavci so izmučeni. Udje hrepene po počitku. Ali kapitalist kliče: Čez uro! Vsaka minuta nosi dividende . . . In svobodni delavec mora skrčiti hrbet, zakaj če je truden, ni za rabo ne sedaj, ne prihodnjič. Kos kruha pa je važnejši od "svobode."

Kje naj vzame delavec svobodo, da izbere za svoje otroke tisti poklic, za katerega so najbolj primerne njih lastnosti in kjer bi dosegli največ zadovoljnosti? Knjige so drage, v rudniški "kampi" ni visokih sol in vseučilišč, v velikem mestu je pa treba plačevati stanovanje, hrano, obleko. Vsakdo ima svobodo študij; ali za reveža je ta svoboda toliko vredna, kolikor za mačka orlove peroti.

V kapitalistični družbi je svoboda besede brez vsebine, dobra edino za to, da se z njenim lepim zvokom opajajo kratkovidni ljudje.

Podlaga svobode in suženjstva so materialne razmere. Nič pa ne more biti bolj naivno, kakor če kdo pričakuje, da bo volk ovce branil in kakor ščuka, tako tudi kapitalist ne more živeti proti svoji naravi. Dokler dela zakone, jih bo delal zase; dokler vlada, bo utrjeval svoje gospodstvo. Delavec pa bo imel veljavo le tedaj, kadar si jo pribori.

Volitve so boj. Na tem bojišču ima delavstvo velikansko moč, zakaj tukaj odloča njegovo število, katerega ne more ugonobiti ne puška, ne sablja. Volilčeve zavednosti ni mogoče izstradati; proti njegovi volji ni priziva. Kadar bo delavstvo delavsko volilo, bodo zakoni delavski in vsa uprava mora postati delavska. Zakaj na njegovi strani je večina.

V nobenem boju ni zmaga za delavce tako lahka, kakor v volilnem. Če ne zmagajo, morajo sami sebi očitati posledico. Valiti krivdo na druge, pomeni zakrivanje oči pred resnico. Najprvo organizacija, v kateri se delavstvo vzgaja v socialističnih naukih. To ga usposobi za boje. In čim močnejša je organizacija, večji in sigurnejši so uspehi v borbi. Zmaga zavednega delavstva je trajna zmaga. Momentalni uspehi nezavednega delavstva, ki se bori le za kake priboljške k plačam, ne značijo nikakega uspeha h končnemu cilju, kateri bi moral biti za proletarijat najvažnejši; in ta je: Odpraviti sedanji družabni red in ga nadomestiti s socialističnim.

To je edini način odpraviti razrede in s tem razredni boj. Z odpravo razredne družbe se odpravijo vzroki za vojne, brezposelnost in vse druge socialne bolezni.

Torej: Organizirajte se politično v socialistični stranki!

KAMPANJE SOCIALISTIČNE STRANKE ZA PRIDOBIVANJE NOVIH ČLANOV.

Kot smo že večkrat poročali, so po raznih državah ameriške Unije na delu številni organizatorji socialistične stranke, ki prirejajo shode, predavanja, širijo socialistično literaturo, pridobivajo naročnike socialističnim listom in ustanovljajo nove klube.

V zadnjih par mesecih je bilo ustanovljenih veliko novih socialističnih postojank in eksekutiva stranke je podvzela kampanjo za pridobivanje novih članov v velikem obsegu. Njen namen je doseči število 50.000 članov do 7. novembra to leto.

Naši sodrugi pri tej kampanji lahko pomagajo s tem, da pridobivajo nove člane socialističnim klubom J. S. Z. in organizirajo nove klube tam kjer jih še ni. To je pravzaprav dolžnost vsakega zavednega delavca. Če se boste zavzeli, bo štela naša J. S. Z. do jeseni tisoč članov, in socialistična stranka bi s tem pridobila 400 novih bojevnikov. Na delo, sodrugi!

Geslo "vse ali pa nič" vodi navadno do ničesar. Modrijan vzame danes, kolikor je mogoče, da bo jutri mogel dobiti več.

Ruska pomožna akcija in 'Prijatelji Sovjetske Rusije'.

V poletju 1921 je zadela pokrajine ob Volgi in jetski Rusiji suša, ki je uničila skoro vse poljske priroke. Prizadete vsled suše so bile več ali manj tudi druge ruske province in Rusija je bila pred velikansko krizo pomankanja živil, ki je grozila ugonobiti milijone njenega prebivalstva. O begu ubanega prebivalstva iz krajev, katere je zadela suša, je bilo poročano v vsem časopisju. Dogajali so se pretresljivi prizori, stotisoči so umirali vsled glada in kužnih bolezni, katere je povzročil glad. V tej silni krizi preizkušani Rusije so vsi človekoljubi apelirali na ljudstva vse dežel za pomoč prebivalstvu, ki je med vojno, med vojno in po vojni največ trpelo. In med prvimi, ki so se odzvali tem apelom, je bilo mednarodno delavstvo, ki je po vseh krajih pričelo s pomožnimi akcijami v prid po suši prizadetemu prebivalstvu v sovjetski Rusiji. Na pritisk delavstva so se odzvale pomožne akcije tudi nekatere vlade, med njimi ameriška, kateri kongres v to svrhu dovolil do \$20.000.000, kar je nekakor so dale vse ostale dežele skupaj.

Kakor delavstvo po evropskih deželah, v kateri tudi vlada pomankanje med delavskim ljudstvom, tako se je tudi ameriško delavstvo zavzelo pomagati Rusiji v njeni krizi. Organizirale so se razne pomožne akcije, ki so nabirale prispevke. Med prvimi je bila ameriška J. S. Z. Pozneje se je izmed pristašev komunističnih frakcij in njihovih simpatičarjev ustanovila organizacija "Prijateljev sovjetske Rusije (Friends of Soviet Russia)", kateri so se kmalu pridružile številne majhne lokalni socialistične stranke in razne druge delavske skupine. Kontrolo v organizaciji pa so si ohranili pristaši komunističnih frakcij. V svetovalnem odboru "Prijateljev Sovjetske Rusije" so sicer tudi razni prominentni meščanski politiki, ki so svoječasno zasedali važna politična mesta, eksekutiva sama pa je ostala ves čas pod kontrolo omenjenih frakcij.

Ker se je šlo za pomoč Rusiji, je ameriško delavstvo radevolje pomagalo, kolikor je pač moglo, in ker je bil načrt "Prijateljev Sovjetske Rusije" organiziran preko lokalne odbore po vseh mestih Zedinjenih držav, se v tekom par mesecev potom imenovane organizacije razvila najintenzivnejša propaganda v prid nabiranja prispevkov za gladno rusko prebivalstvo, v kateri so sodelovali delavci vseh prepričan in pristaši skoro vseh delavskih frakcij.

Kmalu potem so že pričela prihajati očitanja, da se precej nabranih sredstev porablja za komunistično propagando in unije v par mestih so se umaknile iz lokalnih organizacij "Prijateljev Sovjetske Rusije". Toda zavednim delavcem je bilo na tem, da se kampanja nadaljuje kar najenergičnejše, kajti pomoč je bila na njej in vsaka kontroverza glede porabljanja sredstev je lahko škodila, oziroma ovirala akcijo. Videlo se je, da se tisoči delavcev v resnici nesebično trudijo doseči uspeh in s požrtvovalnostjo, ki so jo pokazali ti tisoči, je bila omogočena precej izdatna pomoč.

Nekateri, ki so bili v ospredju akcije, so niti smatrali, da je komunistična propaganda važnejša, kakor pa nesebično delo za rusko pomožno akcijo, in tako so nekatere lokalne organizacije Prijateljev Sovjetske Rusije, kakor tudi njen centralni odbor, porabile precej sredstev za podpiranje komunističnega tiska in za govornike, ki so pod pretvezo ruske pomožne akcije sejali razdor med vrste ameriškega proletariata.

Na pritisk raznih delavskih krogov je centralni odbor pred kratkim objavil dohodke in izdatke "Priateljev Sovjetske Rusije", iz katerih posnemamo, da znašali skupni prispevki, poslani centrali v New York, od ustanovitve P. S. R. dne 9. avgusta 1921 pa do 31. maja 1922, \$672,265.10. Obresti od hranilne vloge znašale \$400.00, skupni dohodki so torej \$672,665.10. Od te vsote je šlo advokatom za pravne stroške \$250 pri njihovem delu za osvoboditev nekaterih ločenih govornikov, ki so bili aretirani pri delu za pomožno akcijo P. S. R. Od gori imenovane skupne vsote odbite še nekatere manjše vsote, vknjižene med druge pomotoma, tako da so bili čisti dohodki P. S. R. za omenjeno dobo \$670,156.74.

Organizacijski stroški P. S. R. so znašali za omenjeno dobo \$65,962.10, izmed katerih omenjamo le nekatere izdatke: za govornike \$8,159.70; publiciteta in reklama nad \$9,000; potovalni govorniki in organizatorji \$10,308.83; torej za govornike in organizatorje najmanj tisoč dolarjev. Subvencija listu "Soviet Russia" \$5,400. (Od kar je revija "Soviet Russia" glavnina P. S. R., dobiva okoli \$1,000 mesečno podpore iz strani P. S. R.) Oglasi \$11,199.38. Oglašalo se je najmanj v komunističnih listih in kakor pravi newyorški komunistični "Forward", v takih listih, ki so takorekoč velike cirkulacije in jim je bila dana pod postavko "omnibus" le podpora, da jim je bilo omogočeno izhajanje. Skupni organizacijski stroški, kot že omenjeno, znašajo \$65,962.10. V teh so vključeni tudi izdatki za tiskovine, papir in podobne reči, ki so prenešene v inventar. Po omenjenju, da je bila maksimalna plača govornikov in organizatorjev \$40 na teden.

Skupni upravni stroški "Priateljev Sovjetske Rusije" znašajo od časa ustanovitve 9. avgusta 1921 do 31. marca 1922 \$25,458.37. Glavni izdatki so: plače \$13,118.39; najemnina urada, popravila in čiščenje, kurjava \$2,191.06; drugi stroški \$4,748.92. Skupni upravni in organizacijski stroški P. S. R. za omenjeno dobo znašajo \$91,420.47. Po odbitju teh stroškov je ostalo v prid ruske pomožne akcije v blagajni P. S. R. \$28,736.27.

Od te vsote je bilo izročeni American Federated Russian Famine Relief Committee, kateri je nakupovalni agent za P. S. R., \$413,784.46. V Berlin je bilo izročeno \$54,800.00. Poročilo P. S. R. utemeljuje to z razlogom, da so živila in druge potrebščine v Nemčiji lahko ceneje kupujejo, kakor v Zedinjenih državah. Nekateri newyorški delavski listi, ki kritizirajo način dobavljanja s fondi P. S. R., pa vprašujejo, zakaj se v Nemčiji nakupilo za vso nabrano vsoto potrebnih stvari tam, kjer se jih dobi najcenejše. Kako se je postalo to vsoto, poslano v Nemčijo, še ni bilo objavljeno. Kakor znano, se je nabirala tudi ponošena oblačila, obuvala itd. Stroški za tovarnino, ekspres, za prevoz v skladiščih itd., od tega nabrane blaga so znašali \$8,014.54.

Kot omenjeno, je bilo izročeno od P. S. R. nakupovalni agenciji American Federated Russian Famine Relief Committee \$413,784.46, \$26,212.83 pa je prejel od drugih organizacij; skupnih dohodkov je imel odbor Komitej v označeni dobi \$439,997.29. Kakor poroča newyorški "Forward", sta obe organizaciji pod komunističnih in istih ljudi. Naloga prve (P. S. R.) je bila biti propagando in nabirati prispevke, naloga druge (Federacijskega komiteja) pa sprejemati sredstva in jih nakupovati potrebščine ter skrbeti za odposiljanje. Tudi ta Komitej ima svoj urad, katerega upravni stroški za označeno dobo znašajo \$4,049.34. Komitej je organiziral tudi akcijo za pošiljanje posamezni-

kom v Rusijo na podoben način, kakor svoječasnno S. N. Z. in J. R. Z. v Slovenijo, oziroma v Jugoslavijo. Ta način se jim ni obnesel. Komitej je imel \$1,757.00 stroškov z akcijo pošiljanja separatnih paketov naslovljenecem v Rusijo. Potem pa je prenehal s pošiljanjem paketov posameznim osebam. \$7,500.00 je dala ta nakupovalna agencija "Narodnemu odboru strokovnih unij za rusko pomožno akcijo" v New Yorku in v Chicagu z namenom, da jim pomaga pri organiziranju ruske pomožne akcije med strokovno organiziranim delavstvom v omenjenih mestih. Kako se je razpolagalo s to vsoto, ni pojasnjeno.

Za živila, poslana v Rusijo, je izdal nakupovalni Komitej \$286,396.62; za Fordove troke in ambulančne vozove \$15,400.00; za kino potrebščine \$6,851.88. Za prevoznino, zavarovalnino in druge stroške pri prevozu prej omenjenih stvari je bilo \$45,549.20 stroškov. Nadalje je komitej oskrbel "agrikulturni pomožni unit" kot sredstvo za pospeševanje poljedelstva v Sovjetski Rusiji. V njem so vključeni poljedelski stroji, poljsko orodje, osobje, kino slike itd. Za blago, za prevoznino osebja in vsi drugi stroški tega unita znašajo \$60,449.66.

Če se vzame v poštev velikansko propagando, ki so jo vodili "Priatelji Sovjetske Rusije", skupna nabrana vsota ni velika. Upravni stroški, kakor stroški propagande, so razmeroma zelo visoki. Na tisoče ljudi, kakor smo že omenili, je delalo za rusko pomožno akcijo P. S. R. brezplačno. Stroški pa so v centralnem uradu, nadalje za govornike in organizatorje ter podpore listom, ki se je dajala pod pretvezo "za oglase". Newyorški dnevnik "Forward" piše v svoji izdaji z dne 26. julija, da je odbor P. S. R. dajal subvencijo kakim ducat komunističnih listov in glasilom nove Workers party, dasi so ti listi skoro brez naročnikov in oglasi v njih ne morejo koristiti ruski pomožni akciji. Nadalje omenja "Forward", da so na plačilni listi P. S. R. skoro sami komunistični agitatorji, ki rabijo sredstva, nabrana za pomoč po suši prizadetemu prebivalstvu za svojo propagando sejanja razdora med ameriškim delavstvom. Forward nadaljuje, da so prispevale v ta fond iste unije, proti katerim vodijo komunistični fanatiki najhujši boj — s pomočjo denarja, katerega so same prispevale. "New York Call" pa sugestira upravi P. S. R., naj dovoli pregledati njeno finančno in drugo poslovanje posebnemu odboru, sestojecem iz zastopnikov newyorških naprednih unij in delavskih strank. Nadalje zahtevajo newyorški socialisti in drugi napredni elementi, ki so pomagali pri ruski pomožni akciji, naj objavi natančne račune tudi newyorška lokalna organizacija "Priateljev sovjetske Rusije", o kateri je znano, da je porabila precejšnje vsote za komunistično propagando in pozneje v agitaciji za novo Workers party. "Forward" piše, da je dolžnost vsakega poštenega delavca pomagati, da se napravi konec kriminalnemu početju neodgovornih oseb, ki pod krinko dobroteljnosti sejejo neslogo med delavstvo in ki s svojo otročjo propagando v prid Rusije faktično škodujejo Rusiji ter zapravljajo sredstva, nabrana v prid gladajočemu ruskemu prebivalstvu, v druge namene.

"Forwardu" odgovarja urad P. S. R. v posebnem pismu, izročeni časopisju, v katerem navaja potrebo podpirati revijo "Soviet Russia", češ, da seznanja publiko o razmerah v Rusiji in razkriva kapitalistične laži, kakor tudi neresnična poročila v socialističnem časopisju. Urad zanikava, da so nameščeni in organizatorji P. S. R. komunistični propagatorji in da sejejo razdor v unije ter omenja, da je vsem le do tega, da pomagajo ruskemu prebivalstvu v njegovi be-

di. Pismo ne zanikava, da so se dajali oglasi v komunistične liste, pač pa omenja, da se je oglašalo v vseh tistih listih, od katerih se je pričakovalo, da bo oglašanje v njih prineslo gmotno korist. Potem pismo našteva nekaj liberalnih publikacij, v katerih se je oglašalo, in po naštetju teh še omenja "in v radikalnih listih". Z imeni niso bili označeni, niti ne, koliko je kateri teh "radikalnih" listov prejel. V svoji izjavi nadaljuje urad P. S. R., da je lokalna organizacija P. S. R. v New Yorku oglašala tudi v Forwardu in v Callu, kljub temu, da sta ta dva lista protivna P. S. R.

Dr. Hartman v imenu urada P. S. R., zanikava, da vodijo nakupovalno agencijo "federacijskega komiteja" isti ljudje, kakor P. S. R. Poročevalci dnevnika Call so pozneje intervjuvali nameščence obeh uradov in pronašli, da sta obe takorekoč ena organizacija pod dvema imeni. Urad P. S. R. bi sploh ne izročal vsot organizaciji, ki ne bo hotela razpolagati z njimi tako, kakor želi uprava P. S. R.

Kritike napram razpolaganju s fondi, ki jih je nabrala organizacija P. S. R., se tičejo stroškov, ki niso bili izdani toliko zato, da se pomaga pomožni akciji, ampak največ zato, da se pomaga razrahljanim komunističnim frakcijam vzdrževati agitatorje in njihove liste, in sedaj, da se pomaga Workers party. Kritiki nadalje grajajo načine nakupovanja potrebščin, in kakor tudi način pošiljanja ter zadrževanja velike vsote do zadnjih časov, mesto, da bi se nakupile in odposlale potrebščine čim prej — takrat, ko je bila pomoč najnujnejše.

Razni delavski listi, kakor tudi unije v New Yorku, zahtevajo objavo računov raznih lokalnih organizacij P. S. R., posebno newyorške, kateri se predbaciva, da je potrošila velike vsote za svojo politično propagando. Na centralni urad P. S. R., so bili poslani apeli, naj prisili svoje podružnice, da objavijo račune. Dr. J. W. Hartmann, blagajnik P. S. R., in urednik "Soviet Russia", je izjavil poročevalcu N. Y. Calla, da je pozval vse podružnice, dve sto po številu, naj mu pošljejo svoja finančna poročila, toda odzvale so se le nekatere. Pripomnil je, da gl. urad ni podvzel še nikakih korakov, da jih prisili poslati natančna poročila. Hartman je tudi priznal, da nima centralna organizacija nobenega načina, potem kate-rega bi mogla kontrolirati izdatke lokalnih organizacij, ali pa jih prisiliti, da bi mu poslale natančna poročila o izdatkih. Hartmann je opravičeval postopanje centralnega urada P. S. R., kakor tudi subvencijo reviji "Soviet Russia", ki znaša okoli tisoč dolarjev mesečno. Ta vsota se je seveda jemala iz fonda, ki je bil nabran za rusko pomožno akcijo.

Ni nam na tem, da bi tu izrekli kako obsodbo. Znano je, da so se že mesece širile govorice, da se z denarjem, nabranim za ruske gladne žene in otroke podpira ducat komunističnih lističev in njihove govornike ter da se izdaja velike vsote za komunistične letake in brošure. Obdolžitve, ki sedaj dežujejo na centralni urad P. S. R., kakor tudi na njene lokalne organizacije, se morajo razjasniti. Dolžnost centralnega odbora je dopustiti revizijo vseh knjig in rekordov kakemu nepristranskemu odboru. "New York Call" sugestira, naj bodo v tem odboru zastopane Socialistična stranka, Farmerska-delavska stranka, United Hebrew Trades, Central Trades and Labor Council in zastopniki večjih newyorških unij. Call omenja, da so vse te organizacije prispevale v fond ruske pomožne akcije in pomagale pri akciji P. S. R., raditega so opravičene vedeti, kako se je razpolagalo s fondi.

Ako centralni urad odkloni nepristransko revizijo knjig, bo le potrdil sumničenja, ki dežujejo od strani nanj. In potrdil bo, da se je zapostavljalo umsko jočo deco ob Volgi na korist nekaterih fanatikov, in na cestnih vogalih ameriških mest, v dvorah "pod zemljo" ter v svojih publikacijah proglašali, da ki mesec novo "revolucijo" in prejemale denar za vzdrževanje iz doneskov, ki so jih dajali ameriški delavci v namen ruske pomožne akcije. Ako so obtožbe napram centralnemu uradu P. S. R. in nekaterim njenim lokalnim organizacijam krivične, naj odpre svoje knjige in rekorde nepristranskemu odboru za preiskavo. Ameriško delavstvo to pričakuje.

O stavki delavstva ulične in nadulične železnice v Chicagi.

Dne 1. avgusta je pričela v Chicagi stavka ulične in nadulične železnice, v kateri je bilo prizadetih nad dvajset tisoč delavcev obeh sistemov.

Čikaški župan Thompson s svojo administracijo in politično mašino, vodi že dolgo časa boj proti eno železniški družbi za znižanje voznine. Ta boj je stal mesto že visoke vsote, voznina je pa še zmeraj kakor je bila. Po zmagi Thompsonove mašine v državi Illinois je governor Smoll imenoval nove člane v železniško komercialno komisijo, ki ima nred drugim pravico zviševati ali zniževati voznino na železnicah. Ta komisija je že pred meseci izdala izrek, potem kateri je bila znižana voznina na čikaških pouličnih železnicah od osem na pet centov, kakor je bila do vojne in še par let v vojnem času. Toda v veljavo ta izrek komisije ni nikdar prišel, ker je sodišče, h kateremu se je zatekla družba v svoji stiski, izreklo, da je odredba krivična, ker ne jemlje v poštev izdatkov družbe in investiranega kapitala. Boj se je potem nadaljeval na sodiščih. Končni rezultat je bil, da je bila voznina znižana od osem na sedem centov. Po izjavi družbe bi cent znižanja za vsako voznino pomenilo zanjo 88.500.000 manj dohodkov na leto. Drugi izvedenci iz kompanijskih krogov trdijo, da bi imela družba vsaj znižane voznine enega centa le okoli sedem milijonov dolarjev dohodkov manj na leto.

Kakor že navada, je prišla družba pred svoje delavstvo in mu naznanila, da ne more sama trpeti znižanja voznine, zato je potrebno, da se delavcem samemu znižajo plače. Njen predlog je bil, da se plači znižajo za okoli 20 centov na uro, da se podaljša delavnik od osem na devet ur, vkolikor se tiče plačovanja za čez časno delo, in da se delavstvu odvzame nekatero druge ugodnosti, kar bi pomenilo več čisti dohodkov za kompanijo. Pričela so se pogajanja med unijo in kompanijo, ki niso prinesla uspešnega rezultata in sledila je stavka.

Stavka cestnoželezniškega delavstva v Chicagi je tako majhna reč, kakor n. pr. v manjših mestih. Čikaške poulične kare prevozijo vsaki dan nad dva milijona potnikov. Delavci se morajo voziti od pol do tri uri na delo in od dela. Takih, ki bi stanovali v bližini kraja, kjer so vposljeni, je malo. Kadar preneha cestnoželezniški promet, pomeni za prebivalstvo in vilne neprilike in ker se morajo ljudje na en ali drugi način vseeno spraviti na delo, pomeni dolge hujne čez dobe prostor na avtomobilskih vozilih ali na taksijih, morajo plačati precej več za krajše distance vožnje, kakor znaša voznina na pouličnih karah. Izra-

ni so, da je morala čikaška publika potrošiti do četrtnega dolarjev na dan več samo za voznino v dnevnih stavke delavcev poulične in nadulične železnice. Mnogi delavci pa žive tako oddaljeni od krajev, kjer so zaposleni, kakor tudi od železnice, da so morali oddaliti doma.

Cestnoželezniški promet je bil vsled stavke prekinjen šest dni. Drugi dan po stavki so se med unijo in železnico obnovila pogajanja s posredovanjem drugih agencij in rezultat je bil, da so delavci sprejeli znižanje plač od 80c na 70c na uro. 70c je namreč maksimalna plača, minimalna za prve tri mesece službe pa 60c na uro.

Vsled silne avtomobilske gnječe je bilo nekaj ljudem, mnogo poškodovanih in ljudje so imeli škodo tudi v drugih ozirih. Znižanje plač vslužbencem bo prineslo kompaniji okoli tri in pol milijona dolarjev izguba. Kar se tiče delovnih razmer, ostane pri stvari, kar smatra unija za veliko zmago.

Boj prevoznega sistema v Chicagu z mestno administracijo in deloma z unijo, je v prvi vrsti boj za ohranitev sedanje voznine. Županova mašina vodi svoj boj proti družbam za znižanje voznine na 5c in za municipalno lastništvo in obratovanje cestnoželezniškega sistema. Pomagajo ji Hearstovi čikaški listi. Toda ta boj vodi tako, kakor vsi podobni boji "radikalnih" masovnih kapitalističnih strankah. Borbe so vroče, samo kakih dobrih rezultatov ne prinašajo.

Če bi ne bilo čikaško delavstvo tako indiferentno, bi bil cestnoželezniški sistem že davno municipalna stvar. Dokler ga bodo operirali privatni interesi, bo znižanje dobička zmerom v ospredju, kajti kompanije želijo dividende za vloženi kapital in masne plače za svoje odbornike; interesi prebivalstva, ki je za svojo obrambo odvisno od milosti družbe, se zapostavljajo. Vsa stvar zadnje stavke je bila sploh zavita v rokav trik družbe, da se ohrani visoko voznino, publika pa naj jo plačuje in zraven še stroške za druge potrebe, ki jih uganja župan s svojim političnim populizmom. On drugače niti ne more, tudi če bi hotel, da nekaj drugega bi bilo, če bi imela Chicago socialistično administracijo. Tekom nekaj let bi cestnoželezniški sistem prav gotovo postal javna last, in bi se obrnil v interesu občinstva in ne za profite posameznikov, kakor sedaj.

ALI VAM JE S TO ŠTEVILKO NAROČNINA POTEKLA?

Prihajoča številka "Proletarca" je 778. Če je številka poleg vašega naslova manjša kot 778, je to znamenje, da vam je naročnina potekla. Prosimo jo takoj, ali pa sporočite, da jo poravnate prej, sicer se vam list ustavi. Zlasti velja to za naročnike v tistih naselbinah, v katerih Proletarec nima zastopnika.

Poštni zakon zahteva, da je naročnina poravnana. Istotako hočejo svoje tiskarna in drugi upniki. Če čakajte, da vas upravništvo opominja s posebnim pismom. Ti opomini morajo za en čas izostati. Prvič plačajo denar, drugič pa vzamejo čas, ki je odločen za druga dela. Prosimo, uvažujte to!

UPRAVA PROLETARCA.

SEMINTJA.

Armade in delavstvo. — Večina v službi manjšine. — Umitje rok. — Razdvojenost. — Premoga manjka. — Fašisti razgrajajo. — Materijal za študije. — Še eni "radikalci". — Priznanje Mehike.

V začetku tega meseca je bilo že nad 4000 mož milice raznih držav v stavkovni službi, kar pomeni, da so protektirale privatno lastnino in stavkokaze — privatno lastnino radi slednjih. Več tisoč drugih je pod orožjem, pripravljenih vsako minuto, da vstopijo v akcijo. Člani milice in armade sploh so v veliki večini sinovi delavskih starišev. Governerji, ki pošiljajo milico proti štrajkarjem, so bili izvoljeni z večino delavskih glasov. Časopise, ki vodijo propagando proti štrajkarjem, podpirajo delavci. Legislature, ki sklepajo zakone nasprotne delavskim interesom, so izvoljene z delavskimi glasovi. Kapitalistov je malo. Delavcev je veliko. Kapitalisti verujejo v organizacijo in v moč časopisja. S svojo propagando so pridobili večino delavcev za svoje stranke, in kapitalistični listi ogromno večino delavcev za svoje naročnike. Ker so delavske mase nezavedne, imajo kapitalistični interesi lahko delo. Socialistične organizacije, ki vzgajajo delavstvo, imajo težko stališče, ker se delavstvo zelo počasi uči, ker je nezavedno, ker je brezbržno in čaka, da mu pride odrešenje iz devete dežele na kak čudežen način.

Današnja družabna uredba je krivična za večino ljudi; in večina ljudi se tega zaveda. Ne zna si pa pomagati, da bi izboljšala razmere, odpravilo krivico in jo nadomestila s pravico. Za to je treba znanja, zavedenosti in predvsem organizacije. Taka organizacija je socialistična stranka, ki stremi za preuredbo sistema, ki bo pravičen za vso družbo. Ampak delavstvo rajše izgublja vse svoje energije v dolgotrajnih stavkah, moč vlade pa prepušča nasprotnikom svojih interesov. Kritizira se mnogo med delavstvom, toda zelo malo proti pravim krivcem, ki so med maso delavstva, tistega delavstva, ki skeba nad dan volitev, ki dela štafažo sto-percentni dolarski gospodi pri njenih patriotičnih slavnostih, ne stori pa ničesar za ojačanje svoje bojovne organizacije na političnem polju. Vse to je ozdravljivo. Širite socialistični tisk med delavsko maso, pridobivajte jo v socialistično organizacijo in njeno duševno obzorje se bo spremenilo delavstvu v prid.

Predsednik Harding je poskušal napraviti med unijo stavkujočih železničarjev in kompanijami sporazum. Prve njegove pogoje je unija odklonila, ker so bili zanjo nesprejemljivi. Druge so odklonile železniške kompanije, in Harding si je umil roke. On je storil svoje "dolžnost". Sedaj naj gledajo unije in družbe, kako še bodo pobotali, ako se bodo. Ampak promet ne sme biti oviran, vsaj ne za dolgo časa. Tako pravijo v Washingtonu. In po mnenju vseh pravih Američanov je promet oviran zato, ker ene stroke železničarjev stavkajo. Če bi delali, bi bilo vse v redu. Kar se tiče življenskih razmer železničarjev — kdo bi se zato sploh brigal! In če se tuintam vsled nereda v prometu ubije dvajset, trideset, petdeset potnikov, kaj zato! Samo profit je važen.

Stavka železničarjev bi bila hitro dobljena, če bi ostale unije železničarjev imele nekoliko več smisla za solidarno nastopanje v bojih kako posamezne stroke železničarjev. Pravzaprav bi moralo imeti železniško delavstvo samo eno unijo, kar bi pomenilo manj bojev, manj plačanih uradnikov, večje uspehe, boljši prometni sistem. Ampak tako daleč še nismo dospeli. Komaj je bilo opaziti, da so se vsaj nekatere železničarske unije in bratovščine, katerih članstvo sedaj ni na stavki, zganile in ponižno povedale Washingtonu, da jim je težko delati v družbi s skebi in gledati vsepovsod oborožene čuvje, ki protektirajo skebe. Če bi to povedale vsaj malo bolj na glas, nekoliko energičnejše, bi bilo bolje. Ampak boljše je vsaj nekaj kot nič. Sčasoma bodo spoznale, da pomeni poraz ene stroke železničarjev oslabiljanje unij drugih strok. Menda se nihče ne uči tako težko, kakor delavstvo. Toliko ima izkušenj, pa mezi pred njimi.

Premoga primankuje. Načrti operatorjev zlomiti stavko pred izčrpanjem zaloga premoga se niso posrečili. S stavkokazi se ga ni moglo nakopati toliko, da bi zadoščalo za tekoče potrebe dežele. In sedaj je tu kriza — pomankanje premoga. Podvzeti so skrajni koraki, da se zlomi odporno silo stavkarjev. Imenovan je "diktator", ki ima nadzorstvo nad distribucijo premoga. Vrše se konference in vsaki dan obljublja, da bo stavka premogarjev "drugi" teden končana. Zmerom ne bo trajala, to je razumljivo. In tudi avtokracija operatorjev ne bo večna. Prenehala bo, kadar se delavstvo zavzame združiti svoje moči tudi v enotni politični stranki zavednega delavstva, ki bo izvedla socializacijo naravnih bogastev in prometnih sredstev. Potem bo sledilo počasi vse drugo, kar je potrebno za prehanje iz kapitalizma v socializem.

Italija, ki je v zadnji vojni "osvobodila" vse svoje brate in hčere, nima več iridente; ima pa fašiste, ki razgrajajo po deželi, more in rušijo. Italijansko delavstvo, še pred dobrim letom mogočen faktor, je v odporu proti fašistom skoro brezmočno. Generalna stavka, pričeta, da izsili strožje nastopanje oblasti proti terorju fašistov, ni dosegla zaželenega namena. Nasprotno, moč fašistov se utrjuje.

"Proti fašistom bi bilo izdatno le eno sredstvo: sodelovanje socialistov v vladi, ali pa podpiranje take vlade, ki bi bila pripravljena zatreti teroristično delovanje fašistov." Tako argumentirajo "reformisti". Ekstremisti pravijo, da je naloga socialistov biti v opoziciji. In italijanski socialisti so v opoziciji, dasi je med njimi močan element za sodelovanje v vladi. Dokler je stranka šibka, je absolutna opozicija na mestu. Ko postane stranka sila, kakor je v Italiji, kjer je izmed vseh drugih najjačja, nastane vprašanje, kako lahko doseže več: ali z brezobzirno opozicijo, katere ne more niti izvajati v vseh slučajih, ali z vstopom v vlado, s sprejetjem vlade, ali pa s sodelovanjem s takimi strankami, katerih programi so najbližji vsaj minimalnim socialističnim zahtevam. Eno je gotovo: križajoča, nepremostljiva mnenja italijanskega radikalnega delavstva so oslabilila njegove organizacije in s tem njegovo odporno in konstruktivno silo. Kakor eksperimenti v Rusiji, tako so tudi eksperimenti radikalnega delavstva v Italiji material za študije, iz katerih se delavstvo za svoje bodoče boje lahko veliko nauči. In nauči se iz njih lahko le to, kako se ne sme delati, če se hoče doseči sigurne uspehe.

Pri raznih primarnih volitvah za kandidate v zini senat zmagujejo "radikalci" v republikanski demokratični stranki. To smatrajajo nekateri za pojav, za streznjenje ameriških volilcev. To mnenje ni pravilno. Radikalci v demokratični stranki so tisti, ki, ki so nekoliko liberalnejši od konservativnega stva v stranki. Ampak vsak teh radikalcev ima posebni radikalizem. Isto velja za radikalce v republikanski stranki. Kadar bodo ameriški volilci glasovali za kandidate RADIKALNE stranke, se bo lahko pričelo o streznjenju. Dokler bodo menjali le osebe v republikanski in demokratični stranki, bodo ohranili kontrolo nad vlado privatni interesi.

Za časa boja med čikaškim stavbinskim delavstvom in podjetniki je bilo par policajev ustrejenih. Krivde umora so bili obdolženi nekateri unijski odborniki "kriminalnih karakterjev". Sedaj je prišlo na dan, da so bili morilci karakterji iz nižin življenja, ki so se preživljali z ropom, s stavkokaštvom in s protitiranjem stavkokazov. Ta najdba ne bo koristila stavbinskemu delavstvu v Chicagi. Kajti dejstvo je, da nekateri odborniki res poslužujejo taktike bomb, da res izsiljevali podkupnine od kontraktorjev, sploh, da so se posluževali nečednih načinov v svojih prizorovnih doseči sredstva zase, ali za unijo, ali pa izkoristiti svoje tekmece. Nazadnjaštvo v odborih nekaterih čikaških stavbinskih unij je splošno znano. In ostalo bo na krmilu, dokler se delavstvo ne izpametuje in nadomesti sedanje odbornike z ljudmi, ki potujejo razredni boj, predvsem, da jih nadomestijo s takimi, ki so razredno zavedni in znani kot aktivni delavci socialističnem gibanju. Kadar se to zgodi, ne bo več Landisevih razsodb, niti ne bombnih napadov in drugih "kriminalnih" dejanj. Podjetniki skrbijo, da so izvoljeni v odbore nazadnjaški voditelji, in kadar ne delajo povsem po njihovi volji, jih razglasijo za kriminalce.

Mehika se je odločila sama razpolagati s svojimi poljem, rudami in oljem, odvzela je nekatere koncesije — po krivici pridobljene — tujim kapitalistom, razdelila nekaj zemlje med peone in naložila davke na rudo in olje, od katerega vlečejo dobiček tuji kapitalisti. Od teh bogastev ni ostalo v deželi drugega kakor nizke plače, ki jih dajejo domačemu delavstvu brez družbe. Mehiko nima mogočne mornarnice, ne velike armade. Zato so kapitalisti ignorirali njene zahteve, odklonili plačevanje davkov in na pomoč so jim prišle še vlade velesil, ki so diktirale Mehiki, kakšne najo boljše biti njene postave v pogledu privatne lastnine, ali hoče dobiti priznanje. Z mehiškansko vlado se je razenalo kakor s kakšnim izobčencem — samo zato, ker se v zadnjih letih povzpeli na krmilo mehiške republike ljudje, katerim so ljudski interesi domačega prebivalstva več kakor interesi tujih kapitalistov. Koncesije morala Mehika popuščati. Kakorkoli želi Obregonova vlada dobro prebivalstvu Mehike, dasi je dobila pri zadnjih volitvah večino, četudi je uvedla v deželo nekakršnega že dolgo ni bilo, se vendar tudi vlada zdinjenih držav protivi priznati sedanjo mehiško vlado, ker ne daje zadostnih garancij interesom, ki posedujejo posestva v Mehiki. Mehiko, kakor Rusijo, posebuje "priznanja" tujih držav, kar pomeni normalne stike in odnošaje, trgovske zveze itd. Kajti, v današnji družbi ne more biti nobena dežela absolutno neodvisna od drugih dežel. Zato popušča Obregonova vlada. Zadnje dneve je prišlo poročilo, da je mehiško vrhovno sodišče proglasilo točko 27 Caranzove konstitucije

da je vladi pravico konfiscirati posestva tujih kapitalistov, za neustavno. Mehika se je od Zedinjenih držav precej naučila, med drugim važnost vrhovnega sodišča pri odločevanju, kaj je in kaj ni ustavno. Pri tem se bo čakala priložnosti, da proglasi točko 27 zopet slavnim. To se zgodi, kadar bo imelo kako bešedo Washingtonu tudi ameriško delavstvo.

Agrikultura v sovjetski Rusiji.

Poročila o letošnji letini v Rusiji so si še vedno nasprotujoča. Ena trdijo, da bo pridelek bogat kakor dolgo ne, druga, da bo pomanjkanje živil tudi prihodno zimo, dasi ne tako občutno kakor zadnje. Pridelek v tistih krajih, katere je suša zadnje poletje najbolj prizadela, ne bo zadovoljiv tudi v slučaju ugodnega vremena, prvič, ker so ljudje fizično oslabiljeni sled dolgotrajnega pomanjkanja in raditega v veliki večini nezmožni za naporna dela, drugič, ker jih je veliko pomrlo, tretjič, ker ni bilo semen na izbiro, četrtič, ker je mnogo živine poginilo, oziroma je bilo poklane in primanjkuje posebno volov, petič, ker vlada po vsej Rusiji občutno pomanjkanje poljskega orodja. Kakor domneva "Soviet Russia" z dne 1. avgusta, potrebuje danes Rusija za svoje poljedelce najmanj 715.000 plugov. Za oranje zemlje se poslužujejo sedaj najprimitivnejših, večinoma lesenih plugov, in kakor pripoveduje ena statistika, opravi v Ameriki povprečno en farmarski delavec toliko dela, kakor v Rusiji sedem delavcev. Ta razlika je v tem, da se tam za večino z malimi, primitivnimi plugi, rahlja zemljo s starimi branami, žanje s srpi, kosi s kosami, sadi žito s cepci, okopava z motikami itd., med tem, ko se na večini ameriških faram opravlja vse to delo s stroji. Strojev imajo ruski poljedelci zelo malo.

Rusija je bila pred vojno žitnica Evrope. Njen pridelek žita je bil ogromen, toda bi bil lahko trikrat večji, ako bi imela Rusija umnejše poljedelstvo. Med vojno in po vojni je rusko poljedelstvo veliko trpelo in tako je danes v Rusiji pomanjkanje sadežev, žita in mesa, dasi bi bilo lahko vsega v izobilju. Zato se sovjetska vlada trudi: prvič, da dobi zaupanje pri kmetih, drugič, da jih nauči čitati, tretjič, da jim vzbudi zanimanje za moderno poljedelstvo. V ta namen so organizirane posebne skupine, ki uče seljake umnega poljedelstva. Toda oni potrebujejo orodja, na milijone ton, srpov, motik, grabelj, bran, plugov itd.

V kolikor dopuščajo ruski vladi finančna sredstva, je pričela nakupovati vse te stvari v inozemstvu, toda zlata nima na kupe, njen izvoz, ki bi moral v normalnih razmerah pokrивati uvoz, je pa silno majhen. To so reči, ki silijo Rusijo na ponujanje koncesij inozemskim kapitalističnim sindikatom in na prizadevanja napraviti trgovske dogovore s tujimi deželami.

"Prijatelji Sovjetske Rusije" v Ameriki, ki vodijo množično akcijo v prid sovjetske Rusije, so pričeli s kampanjo za nabiranje poljskega orodja in prispevali, ki bi omogočili nakup poljedelskih strojev. Podjetje je treba vsako pomožno akcijo, ki gre za tem, da se pomaga Rusiji gospodarsko na noge. Vendar pa so potrebe Rusije tako ogromne, da bo morala skrbeti za lastnejša sredstva, predvsem na organiziranje tovarn za izdelovanje poljedelskih strojev in orodja. Eno tako tovarno ima v Rusiji ameriški trust za poljedelske stroje (International Harvester Company), ki pa je

po ruski revoluciji prenehala z obratom. Sovjetska vlada je obljubila temu trustu garancijo za varovanje njegove lastnine in ga povabila, naj obnovi obrat. Ako se sedaj v tej tovarni kaj dela, piscu ni znano.

Pri obnovitvah obrata v ruskih tovarnah so še druge težave, predvsem slaba prometna sredstva, pomanjkanje sirovin, kuriva, strojev, tehnikov, izvežbanega delavstva, razni zakoni itd. Proces ekonomske obnove v Rusiji bo torej vsekakor počasen. Kakor je premagala vse druge ovire, bo morala preiti tudi te, ki drže skozi gospodarsko rekonstrukcijo. Graditi pa je počasno delo, in predno bo imela Rusija dobro urejeno industrijo, bo vzelo desetletja in predno bo imela moderno poljedelstvo, bo vzelo več kot eno generacijo.

Črna gora.

Črna gora (v drugih jezikih *Montenegro*, turško *Karadagh*) je širšemu svetu, razun po imenu, le malo znana dežela. Svojo samostojnost je dobila leta 1700, toda nekoliko svobode je imela že preje, kajti Turki niso mogli te gorate deželice in njenega bojevitega prebivalstva nikdar resnično obvladati. Od leta 1788 do 1878 je Črna gora sodelovala na strani Rusije v vseh rusko-turških vojnah. Zato je tudi uživala vso protekcijo in podporo Rusije. Črnogorska vladarska hiša je bila vzdrževana z ruskim denarjem, pa tudi iz Dunaja je dobivala sredstva. Stara Avstro-Ogrska in carska Rusija sta namreč tekmovali za prvenstvo na Balkanu, ki je bil torišče večnih intrig imperialističnih sil. Nikita je to izrabljal v svoj prid in je jemal od obojih podporo.

Balkanska vojna, ki je izbruhnila leta 1912, je povečala ozemlje Črne gore, toda Skadra, katerega je najbolj želela, ni dobila, ker se je temu protivila Avstro-Ogrska. Tudi druge balkanske zavezniške dežele, kot Bolgarija, Srbija in Grška niso dobile vsega, kar so se sporazumele vzeti Turčiji, ker so se temu protivile evropske sile, v prvi vrsti habsburška monarhija. To je končno napravilo nesporazum tudi med balkanskimi zavezniki in nastala je vojna med njimi, v kateri je bila Bolgarija premagana s pomočjo Romunije, ki je izrabila situacijo in se povečala na račun Bolgarije brez kakih večjih naporov. Podoben trik je igrala Romunija na Ogrskem, kjer so njene čete skoro brez vsakega napora in bitk strmoglavile Bela Kunovo komunistično vlado in ropale po deželi.

V svetovni vojni se je Črna gora pridružila zaveznikom 7. avgusta 1914. Avstro-ogrskim četam je prizadejala občutne izgube, dosegla je večje uspehe v Hercegovini in zasedla je zopet Skader v Albaniji, katerega pa ni ohranila, ker se je vojna sreča obrnila pozneje v prilog Avstro-Ogrski in Bolgariji. Avstro-ogrske čete so zasedle Cetinje in okupirale skoro vso Črno goro. Kralj Nikita je pobegnil in je živel pozneje v Franciji, kjer je umrl dne 1. marca 1922. Ime kralja Nikite je tesno spojeno z zgodovino Črne gore, kateri je bil "gospodar" od leta 1860, ko je nasledil svojega strica Danila I. Bil je absoluten vladar deželice, pritem pa precej dober diplomat stare šole. Po podpisnem premirju je zavladal v Črni gori vpliv kraljeve srbske vlade, ki je razpisala volitve v črnogorsko skupščino. Ko se je prvič sešla, se je izrekla za odstavljenje črnogorske dinastije in za zedinjenje Črne gore s Srbijo in drugimi jugoslovanskimi provincami, ki so spadale preje pod Avstro-Ogrsko.

Nikola, "gospodar" Črne gore, se ni nikoli odrekel pravici vladanja in se je smatral za edinega pravega vladarja Črne gore. Kakor so takrat poročali, so mu srbski vladni krogi ponujali pol milijona dolarjev, če se odpove prestolu in prizna Karadjordjevičevo dinastijo za vladarico Črne gore, kar je odklonil. Ampak Nikita, kakor tudi prestolonaslednik Mirko, sta izgubila pri Črnogorcih skoro ves ugled in spoštovanje, prvič, ker se je Nikita baje preveč strahopetno umaknil, in drugič, ker se je prestolonaslednik preveč prijazno vedel napram avstro-ogrski okupacijski armadi.

Vprašanje črnogorske dinastije je držala v ospredju Italija kot orožje proti Jugoslaviji. Italijanska kraljica Jelena, ki je hči pokojnega Nikite, je porabila ves svoj vpliv, katerega itak ni imela veliko, da pomore svojemu očetu nazaj na Cetinje.

Črnogorci so si v začetku predstavljali združenje jugoslovanskih pokrajin drugače, kakor se je v resnici završilo. Smatrali so, da jim ostane gotova mera samostojnosti, mesto tega pa so prišli popolnoma pod srbsko oblast in mesto Nikite so dobili Petra, oziroma Aleksandra. Črnogorec pa ni rad podložnik tujcu, in tudi Srbe iz Srbije smatra za tujce. Pričeli so se upori, ki jih je potlačevalo srbsko vojaštvo, kakor so pripovedovale vesti, z naravnost brutalno silo. Pri volitvah v konstituanto so dobili komunisti v Črni gori proporceno zelo veliko število glasov, ravno tako tudi republikanci. In Črnogorci niso ne komunisti in ne republikanci. Svoje glasove so oddali tem strankam v znak protesta proti belgrajškemu režimu in proti Karadjordjevični dinastiji. Italijanska imperialistična klika je pridno izrabljala situacijo. V Rimu je obstajal posebni črnogorski odbor, ki je vodil propagando za osvoboditev Črne gore izpod srbske tiranije. Ta propaganda se še vedno vrši, dasiravno je s smrtjo Nikite izgubila Italija dobrega zaveznika, ali bolje, dobro orodje za intrigiranje. Ko se je vršila genovska konferenca, so listi poročali, da je Čičerin, načelnik ruske delegacije, zahteval, naj se prizna tudi delegacija Črne gore. Čičerin je bil na zboru diplomatov, pa je delal diplomatične poteze. Zahteva za priznanje zastopstva Črne gore je bila naperjena proti Jugoslaviji, katere vlada je skoz in skoz sovražna sovjetski Rusiji. In s takimi vmešavanji se slabi državo. To je bil menda edini Čičerinov namen.

Dasi so Črnogorci po jeziku, kakor po veri, Srbi, se vendar ne smatrajo za Srbe v smislu, kakor Srbi iz Srbije ali Bosne, ampak kot nekak narod zase, ki ima svojo zgodovino, svoje običaje, svoje potrebe in zahteve. Pred vsem, Črnogorec sovraži vlado tujca, pa četudi je ta Srb iz Srbije, po veri in jeziku brat Črnogorca.

V gospodarskem oziru Črnagora sedaj še nima kakega posebnega pomena za Jugoslavijo kot celoto. Z vojaškega stališča pomeni Črna gora vrata v Skader, katerega je želela belgrajska kamarila na vsak način dobiti in v ta namen je bila pripravljena precej popustiti na svojih severnih mejah. Italija ji je bila glavna ovira, kajti ta je želela dobiti nad Albanijo, v kateri je Skader, absolutno kontrolo. To se ji ni posrečilo, pa tudi Jugoslavija nima še Skadra. Balkan je še vedno torišče za imperialistične spletke.

Pred prvo balkansko vojno je bila površina Črne gore manjša od površine Kranjske, toda po balkanski vojni se je povečala na 16.000 kv. km. Torej je bila nekoliko večja od skupne površine Kranjske, Istre in Trsta pred razkosanjem. Leta 1912 je imela Črna gora

285.000 prebivalcev, sedaj pa jih ima nekaj nad milijona.

Gorata in nerodovitna je Črna gora, globoko z jedene so doline med visokimi gorami, ki se dvigajo 2500 m visoko, deloma pokritimi z gozdovi, dasiravno je tudi v teh gozdovih sekira že močno pela. V goratih krajih Črne gore se bavi prebivalstvo z živinorejstvom, za katero ima na razpolago obsežne pašnike, saj v dolini proti Skadrskemu jezeru se je razvilo dobri urejeno poljedelstvo, ki pa ni nikdar moglo zadosti potrebam dežele, vsled česar je bilo razumljivo strojenje takratne črnogorske vlade po rodovitnih albanjskih nižavah.

Industrialno ni pomenila Črna gora nikdar ničesar, čemur je pač pred vsem kriv značaj prebivalstva in dejstvo, da manjka Črni gori izdatnih voda. Kraljica Jelena so namreč tudi tu popila vse večje toke in kje tečejo večje reke, so tudi težko dostopne in tako oči zajedene v doline, da na uvedbo večjih industrij sploh misliti ni bilo mogoče.

Drina s Tare, Pivo in Limom teko proti Dunaju, Zeta, Morača in Rijeka v Skadrsko jezero proti Jadranskomu morju. Razvodje gre od Lovčena preko Grabova do Maganika 2134 m, preko Stola 2259 in v Severni albanске gore.

Izmed gorovja je najvišje pogorje Durmitor s Črnovo pečino 2528 m. Durmitor velja za ugasel vulkan, za kar govori tudi dejstvo, da je najti tam eruptivno porfirno kamenje.

Poleg že omenjenih gora je omeniti še Kučki Kan 2490 m., Gradište 2216 m., Jablanov vrh 2203 m., Žijon 2133 m., Ljubično 2239 m. in Visitor 2260 m. Lovčena, ki je zapiral Črno goro proti Kotoru, se dviga 1730 m visoko.

Izmed mest je največje Peč z 18.000 prebivalci, nato Podgorica z 10.000, Ulcinj in Nikšić, vsako s 8.000, Cetinje s 4.500 in Bar z 2.000 prebivalci.

Iz Bara, ki je še prav primitivno pristanišče, gre ozkotirna železnica z Virpazar ob zapadnem koncu Skadrskega jezera. To je menda še sedaj edina železnica v Črnigori.

Prebivalstvo Črne gore je, kot že omenjeno, večinoma srbsko, pri okupaciji po balkanski vojni pa je dobila Črna gora tudi mnogo Albancev, ki so po večini kristjani ali mahomedanci, dočim so Srbi pravoslavni vere z malimi izjemami.

Metropolitu na Cetinju je bilo podrejenih 16 mestostanov, katerih najslovitejši so na Cetinju, v Ostrogu in Morači. Katoličani pa so bili preje podrejeni katoliškemu metropolitu v Baru.

Zanimivo je, da po zedinjenju ne vlada nikako prijateljstvo med srbsko in črnogorsko pravoslavno duhovščino. Nekateri črnogorski popi javno sodelujejo v protisrbski propagandi. Da-li bi se Črnogorci zadovoljili z avtonomijo v sedanjih mejah SHS, je težko reči. Po centralistični formi Jugoslavije tvori Črnogora krajevno oblast s svojo skupščino, katere pa nima niti toliko pravic, kakor so jih imeli deželni zbori v prejšnji Avstriji.

O kakem socialističnem gibanju v Črni gori ni nič govora, ker ni industrialnega proletariata. Komunistični glasovi, kot omenjeno že v začetku, so bili le protest proti Srbiji. Črnogorci bi se menda še najbolj sprijaznili z republikansko formo Jugoslavije in pa z obširno avtonomijo. Za popolno samostojnost so premajhni in v gospodarskem in kulturnem oziru bodo mnogo hitreje napredovali združeni z ostalo Jugoslavijo, kakor pa, če bi se borili za eksistenco sami. Seveda, predno se more govoriti o kakem napredku, bi

na v Jugoslaviji kot celoti precej reform in mnogo bolj volje za konstruktivno delo. Z zdravo, ustvarjajočo taktiko, bodo izginila razna "narodnostna" vprašanja v Jugoslaviji, kot so hrvatsko, macedonsko, črnogorsko in slovensko vprašanje.

Delavske šole v Zedinjenih državah.

Jugoslovanski Oddelek F. L. I. S.

Ustanovi ljudskih šol, kakršno so ustvarile Združene države, ni para na svetu. Poleg prevažnega vzgojnega delovanja, ki se vrši v šolskih poslopih, se pa razvile v zadnjih letih razne druge oblike vzgojevanja za odrasle.

Ena izmed teh prosvetnih ustanov za odrasle so delavske šole. Pri tem ne mislimo na "university extension" (ljudsko univerzo), dopisne šole (correspondence schools), javne govornice (public forums), ali vzgojo, ki jo nudijo delodajalci, ali na "industrijalne" tečaje. Marveč pod delavsko vzgojo (workers' education) mislimo one šolske ustanove, ki so jih ustvarili delavci sami in ki tvorijo del delavskega gibanja. Vse te delavske vzgojevališča razlikujejo od drugih oblik vzgojevanja za odrasle.

Mogočnosti, ki jih nudi vzgoja odraslih delavcev, kažejo in oživljajo zanimanje neprestano narastajočega števila moških in žensk. Že do sedaj imamo v mnogih mestih Združenih državah okoli trideset prosvetnih institucij, poznanih pod imenom "labor colleges," "trade union colleges," "workers' universities," "workers' classes," "trade union educational departments" ali "labor educational committees."

Delavske šole, kakršne so se razvile v tej zemlji, stanejo delavski denar; delavske organizacije jih upravljajo in nadzirajo. Dostikrat se dogaja, da ena sama unija otvori svoj "labor college" za svoje člane, kjer potrebna denarna sredstva in nadzira delavci take ustanove, kakor je to slučaj z International Ladies' Garment Workers' Union; oziroma to stori združena takih unij, kakor n. pr. The United Labor Educational Workers' Union; ali pa "The Trade Union College" v Bostonu; ali pa zopet delavska federacija celotne države, kakor na pr. v Pennsylvaniji. Dosega se se napravili raznovrstni poskusi. Večina delavskih šol je popolnoma pod kontrolo strokovnih unij. Imamo tudi šole delavskih zadrug in newyorško Social School for Social Science, ki temelji na strankarski podlagi. (Socialistična ustanova. — Op. ur.)

Kaj je svrha delavskega vzgojevanja? Glavni smotri delavskih šol in tečajev je razširjati prosveto med široke mase z delavskega stališča.

Uspehi teh delavskih šol do danes dokazujejo, da nam hrepenijo ne le po znanju onih stvari, ki so v njih povečati njih zasluge, marveč da stremijo tudi k najboljši splošni izobrazbi.

Poleg splošne izobrazbe za široke delavske mase, se pospešujejo na raznovrstne načine potom tečajev, sestankov, predstav itd., imajo delavske šole še druge svrhe, da dajejo bolj nadarjenim in ukaželnim posameznikom posebno izobrazbo v znanostih, zlasti v socialnih vedah. Tečaji v to svrhu so različni. Vključujejo le narodno gospodarstvo in sociologijo, marveč tudi literaturo, angleščino, matematiko, tekoče dogodbe, dušeslovje, telovadbo in razne druge predmete. Ali najboljše tečaji v delavskih vzgojevališčih so narodno gospodarstvo, zgodovina, pregled o

industrijalnem razvoju, zgodovina delavskega gibanja, literatura in politična veda.

Tretja svrha delavskih šol je vzgajati delavske voditelje, upravitelje in organizatorje strokovnih unij. Sprejemajo se nadobudni mladi delavci, da se izšolajo v to svrhu. Taki tečaji vključujejo predmete, kakršni so delavska zakonodaja, delavske odškodnine, industrijalno in zdravstveno zavarovanje, delovanje za časa stavke in nezaposlenosti, problemi industrijalne uprave in produkcije, unijski in organizacijski problemi in govornišvo.

Naravno je, da se metode skupnega šolanja ne morejo uporabljati za vzgojo delavskih voditeljev oziroma za intenzivno izobrazbo malih skupin izmed delavskih mas. Ustanavljajo se za to mali razredi za sistematični poduk, ki se razteza skozi nekoliko let in vključuje obisk tedenskih tečajev in čitanje mnogih knjig. Ker se ne more zahtevati od odrasle osebe, da mirno presedava vsak teden skozi mnogo let na šolskih klopih, med tem ko učitelj drži svoja predavanja, se je iznašla Sokratova metoda — vprašanja in odgovori — za delavsko vzgojo. Delavski tečaji se vrše navadno v delavskih domih, ali v mnogih mestih se poslužujejo tudi javnih šolskih poslopih.

Že odkar so se take ustanove za delavsko vzgojo začele razširjati po Združenih državah, se je občutila potreba po neki centralni organizaciji, ki bi koordinirala vsa ta prizadevanja za delavsko izobrazbo in novim ustanovam stavila na razpolago izkustva starejših. Tako sodelovanje se je udeležilo na First National Conference of Workmen's Education, ki se je obdržala v New Yorku v aprilu 1921. Na tej konvenciji so se sestali vsi voditelji na polju delavske prosvete, vodje delavskih organizacij, učitelji, profesorji in mnoge druge interesirane osebe. Ob tej priliki je bila ustanovljena centralna ustanova pod imenom Workers' Education Bureau of America, kateri na čelo je bil postavljen James H. Maurer, predsednik Pennsylvania State Federation of Labor; za tajnika je bil postavljen Spencer Miller Jr., predavatelj na Columbia University. Pravila te centralne organizacije so bila tedaj odobrena. Njena svrha je: "Da nabira in širi informacije o prosvetnih prizadevanjih kateresibodi skupine organiziranega delavstva; da koordinira in podpira z vsemi mogočimi sredstvi obstoječa prosvetna prizadevanja organiziranih delavcev in da povzbuja k osnovanju nadaljnjih podjetij za delavsko izobrazbo širom vseh Združenih Držav."

Za informacije glede poedinih ljudskih delavskih šol ali glede vsega gibanja sploh se interesiranci lahko obrnejo na Workers' Education Bureau, 435 West 23rd Street, New York City.

Gibanje za delavsko izobrazbo v Združenih Državah je v splošnem še le štiri leta staro in še nahaja še le v svojih začetkih. Vzlic temu hitro napreduje in utegne postati ena vitalnih sil v gibanju ameriškega delavstva in v prosvetnem razvoju te dežele sploh.

Strokovne unije v Avstraliji.

Avstralski biro za statistike izkazuje, da je bilo leta 1920 v Avstraliji 796 strokovnih unij, ki so imele 684.450 članov. Od prejšnjega leta je število unij napredovalo za 25 novih unij in članstvo se je pomnožilo za 56.775.

Skupno število avstralskega delavstva presega komaj nekaj nad milijon. Iz tega sledi, da ga spada 68½ odstotkov k unijam, proporočno veliko več, kakor v Zedinjenih državah, kjer je večina delavstva neorganiziranega.

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ:

Dva starca.

Dva starca sta se bila zaobljubila na božjo pot v Jeruzalem. Eden njiju je bil premožen kmet; ime mu je bilo Jefim Tarasič Ševaljev. Jelisej Bodrov, drugi, je imel le malo posestva.

Jefim je bil časti-vreden mož; ni pil žganja, ni kadil in njuhal tobaka, ni psoval nikoli svojega bližnjika in se je držal v vseh rečeh vrlo in strogo. Izvoljen za starosto, je opravljajl dvakrat svoj posel z vso poštenostjo. Imel je dva sina in oženjenega vnuka, in vsi so živeli skupaj. Izgledal je zelo dobro, še-le v njegovem sedemdesetem letu mu je začela siveti brada.

Jelisej, star možiček, ne bogat ne reven, je svoje dni hodil okoli tesat; zdaj na starost je živel doma in redil čebele. Eden sinov je delal zunaj doma, drugi je živel pri očetu, Jelisej je bil dobrodušen in vesel. Ob priliki je pil svoj kozarček žganja, njuhal je tobak in je rad prepeval. A bil je tih človek, je živel v miru s svojci kakor s sosedi. Majhne rasti, črnkast s kodrasto bradico, je imel kakor njegov patron, prerok Elizej, plešo po celi glavi.

Že davno sta se bila zaobljubila in se domenila, da pojdeti skupno, a nikoli ni Tarasič utegnili; komaj je bila kakva stvar opravljena, takoj je moral začeti drugo; zdaj je oženil vnuka, zdaj je čakal, da se vrne mlajši sin od vojakov, in ta čas si je zidal hišo.

Nekega praznika sta se sešla starca in se usedla na tramovje za novo hišo.

"Kdaj, boter," je pričel Jelisej, "izpolniva svojo obljubo?"

Jefim je nagrbnil čelo.

"Treba še počakati," je menil. "Je hudo leto zame. . . . Začel sem zidati hišo, mislil sem; kaj malega čez sto rubljev pojde za to; in zdaj sem že pri tretjem stotaku in hiša še ni gotova. Pred poletjem se ne bom mogel odtrgati. Poleti pa, če Bog da, se napraviva na pot."

"Jaz pa pravim, da ni nič odlašati. Treba iti zdaj. Spomlad imamo, to je zdaj pravi čas."

"Naj bo pravi čas, boter; a delo je enkrat v teku — ali naj ga vrže človek v kot?"

"Kakor da bi ne imel nobenega! Tvoj sin opravi vse delo."

"Kako bo ta vse delo opravil! Moj starejši ni zanesljiv, zapelje ga kakšnikrat."

"Kadar bova v grobu, boter, bodo izhajali tudi brez naju. Tvoj sin se mora učiti."

"Je že prav. Jaz pa bi rad napravil vse pod svojimi očmi."

"Ej, ljubi moj, človek nikdar vsega ne opravi. Tu pomivajo zadnjič pri nas ženske, pospravljajo za praznik. To in ono je potrebno, ne morejo dogotoviti vsega dela. Starejša sinaha, pametna ženska, pravi nazadnje: Hvala Bogu, da pride praznik, ki ne čaka na nas. Drugače, je rekla, kolikor bi tudi delale, bi vendar ne izdelale."

Tarasič se je zamislil.

"Veliko denarja sem potrošil za zidavo; in na to pot tudi ne moreš s praznimi rokami. Ni majhen denar — sto rubljev."

Jelisej se je smejal.

"Ne greši, boter. Tvoje premoženje je desetkrat toliko ko moje, in govoriš o denarju. Le povej, kdaj greva. Jaz nimam nobenega denarja pri rokah, a za na pot ga bom imel."

Tudi Tarasič se je smehljajl.

"Glej ga no, za kakšnega bogatina se tu postavlja kje pa boš vzel denar?"

"Bom doma spraskal skupaj. . . bom kje kako bil. . . deset panjev odstopim sosedu, že dolgo prozanje."

"Potlej, če bo dober roj, se boš pa kesal."

"Kesal? Ne, boter! Se nisem v življenju kesal drugega nego svojih grehov. Ni nič dražjega nego je naša."

"Imaš prav, a tudi ne more biti dobro, če ni v domu vse v redu."

"Če pa v naši duši ni v redu, potlej bo še hujše. Obljubila sva — dajva iti."

. . .

Jelisej je pregovarjal tovariša. Jefim je premišljal in premišljeval, na jutro je prišel k Jeliseju.

"Pa pojdiva," je rekel. "Imaš prav. Smrt in življenje sta v božjih rokah. Dokler je moč treba iti."

V enem tednu sta bila pripravljena za na pot. Tarasič je imel denar doma. Vzel si je stodev deset rubljev, dvesto jih je pustil stari.

Tudi Jelisej je bil gotov. Deset panjev z zarodki vred je bil prepustil za sedemdeset rubljev sosedu, tih deset rubljev je zbrskal doma; stara mu je dala zadnje, kar je bila prihranila za svoj pogreb, tudi sinaha je dala, kar je imela.

Vsa dela je bil izročil Jefim Tarasič starejšemu sinu; kje in koliko je treba napraviti sena, kam je treba navoziti gnoja, kako dogotoviti in pokriti hišo. Vse to stvar je bil preudaril in vse odredil.

Jelisej je samo naročil stari, naj mlado zalego prodanih panjih dne posebej in odda sosedu, polno, z zadnjo čebelico. O domačih opravilih ni nič več hotel govoriti; saj bo videla sama, kaj in kako je storiti.

Ženske so jima napekle pogač, jima naredile mahne in urezale novih cunj za na noge; obula sta nove škornje, vzela povrhu še opanke in šla. Domači so se spremili kos pota in se poslovili.

Jelisej je bil veselega srca; ko je bila vas za njima, je pozabil na vse opravke. Mislil je samo na to, kako bi ustregel tovarišu, ne rekel nikomur žale besede, v miru in slogi prišel na cilj in se potem vrnil domov. Ali je šepetal gredoč kako molitev ali pa je pripovedoval kaj iz življenja svetnikov. Ako sta srečala na pot kakega človeka ali prišla v prenočišče — z vsakim izkušal prijazno občevati in mu reči ljubezljivo besedo. Hodil je — in se veselil.

Enega Jelisej ni mogel pogrešati: namenil se je, da ne bo več njuhal, radi česar je bil pustil doma svojo tobakiro iz brezove skorje; a manjkalo mu je nesa. Medpotoma je dobival malo tobaka v dar; pa je od časa do časa zaostajal za tovarišem, da bi ga ne zapeljal v greh, in je njuhal.

Tudi Jefim Tarasič je dobro korakal, ni storil nič slabega in ni govoril nič nepotrebnega; a manjkalo mu je lahkosti na duši. Skrb za domačijo mu ni bila iz glave. Vedno je mislil, kaj se pač zdaj doma godi, če ni pozabil sinu kaj reči, če bo sin tudi vse napravil. . . . Ako je videl medpotoma, da sade krompa, ali vozijo gnoj, vedno je moral misliti na dom in na sina. Mikalo ga je, da bi se vrnil — rad bi bil dal se vodilo in sam poprijel.

. . .

Starca sta romala že pet tednov; ponosila sta se na opanke in si morala kupiti nove. In prišla sta k Malorusom. Doslej sta bila za prenočišče in kosilo takrat plačala; pri Malorusih pa so se kosali ljudje, ki

sprejme; prenočevali so ju, jima dajali jesti in niso narali vzeti denarja; devali so jima v malho kruha in na pot in tudi pogač.

Tako sla bila prehodila starca svojih dobrih desetno verst, preromala še eno gubernijo in prišla v kraj, prizadete od hude letine. Ljudje so ju sicer sprejemali pod streho in niso zahtevali plačila za prenočevanje, a jesti jima niso dajali ničesar. Niti kruha niso imeli povsod, včasih ga za denar ni bilo dobiti. Pretečeno leto, so pripovedovali ljudje, ni bilo nič ohranilo. Bogatini so bili uničeni, prodani so morali biti; ki so drugače za silo živeli, so obubožali popolnoma; in reveži so ali šli po svetu ali beračijo ali se tako doma prerivajo skozi — pozimi so jedli pleva.

Starca sta prenočila nekoč v večjem kraju, kupila nekaj petnajst funtov kruha in odrinila pred jutranjo pot, da ne bi hodila toliko po vročini. Okoli deset verst sta premerila, ko sta dospela k rečici; sedla sta na konje, zajela vođe v lonček, nadrobila noter kruha, jedla in premenila cunje na nogah. Jelisej je privlekel za svojo tobakiro, nad čemer je Jefim Tarasič zmajeval glavo.

"Zakaj ne zagnati proč take nesnage?"

Jelisej je zabranil roko.

"Greh me je premagal," je rekel. "Kaj se hoče."

Ko sta se odpočila, sta potovala naprej. Ko sta bila prehodila še kakih deset verst, sta prišla skoz veliko vodo. Pripekalo je. Jelisej se je čutil čisto upehanega, hotel je počivati in piti, a Tarasič je stopal naprej. Tarasič je bil trdnější v hoji in Jelisej se je s težavo držal za njim.

"Rad bi bil pil," je stokal.

"Pa pij. Jaz ne maram."

Jelisej se je ustavil.

"Ne čakaj na me. Grem samo pit tukaj v hišo. Či te dojdem."

"Dobro."

In Jefim Tarasič je šel sam po poti. Jelisej je stopal proti koči.

Koča je bila majhna, spodaj črno prebarvana, zgoraj belo, a glina se je bila že vsa odluščila. Vhod je bil iz dvorišča. Jelisej je stopil na dvorišče; videl je ležati tam golobradega, suhega človeka, srajco vtaknjeno za hlače, kakor je pri Malorusih navada. Legel je bil pač v hlad, a solnce je sijalo naravnost nanj, in on je ležal in ni spal. Jelisej ga je poklical in ga poprosil za vođe, a človek mu ni odgovoril. Ta je bolan ali pa neježen, si je mislil Jelisej in šel k vratom. V koči je bil jokati dva otroka. Potrkal je.

"Gospodarji!"

Nič odgovora. Potrkal je vdrugo.

"Kristjani!"

Nihče se ni ganil.

"Hlapci božji!"

Nobenega odgovora. Jelisej je hotel oditi, a je čutil ječati nekoga za vratmi. Ali se je zgodila nesreča z ljudmi? Treba pogledati. In Jelisej je šel v kočo.

Ni bila zaklenjena. Jelisej je šel skoz vežo in stopil na tla. Na levo je bila peč; na desno, v sprednjem kotu, je stala omara s svetili podobami in miza, za mizo je stala klop. Na klopi, samo srajco na životu, je sedela starca, glava je slonela na mizi. Poleg sebe je imela suhega fantiča; izgledal je kakor vosek, trebih je imel napihnjene — cukal je starko za rokev, jokati je prosil. Težak vzduh je plaval po izbi. Jelisej je videl; iguraj na zapečku je ležala ženska.

Ko je zagledala tujega moža, je starca dvignila glavo.

(Dalje prihodnjič).

Nekoliko zgodovine o kmečkih uporih na Slovenskem.

Kmečki upori na Slovenskem so se vršili že pred reformacijo in tudi po reformaciji, nekako od 1478 do 1713 leta, v večjem (1515 in 1573), zdaj v manjšem obsegu. To je bilo v svojem bistvu socialno gibanje, ki se je pojavilo na Koroškem, Kranjskem, Štajerskem, Primorskem in Hrvaškem. Predno so kmetje segli po orožju, so izkušali doseči izboljšanje svojega položaja s prošnjami do svoje gospode, do deželnega kneza in cesarja.

Podložniki so nastopili proti temu, da bi graščaki samovoljno izprevideli določila urbarijev, ker so se po pravici bali, da jim hoče gospoda izpodmakniti pravna tla, na katerih je slonelo podložništvo, in jih pahnuti v prvotno suženjstvo, ki so se ga bili rešili s toliko težavo. Ako prebiramo n. pr. pritožbe gorenjskih kmetov, ki jih je objavil Anton Kaspret, vidimo, kako ponižno prosijo podložniki, da se jim odpravijo krivice, in kako zagotavljajo, da molijo za zdravje in dolgo življenje svoje gospode. A ko postavna pot ni imela uspeha, tedaj so kmetje v svojem užaljenem pravnem čutu posegli po silobranu, da si izvojujejo "staro pravdo," t. j. vpoštevanje določb v starih urbarijih. In tako so "zažareli gradovi in samostani v maščevalnem ognju."

Prvi kmečki upori so bili omejeni zgolj na domači grad in domačega plemenitaša. Duševno in gospodarsko nizko stoječi podložnik se pač ni mogel takoj jasno zavesti, da lahko proti socialni krivici kaj opravi le organizirana moč. Kako napačno so še pojmovali položaj, je jasno iz tega, da so vabili k sebi tudi plemstvo, meščanstvo in duhovščino. Posamezni usmiljeni graščaki so bili izjeme, ki niso odločevale; kajti tedanji pravni in gospodarski red je zahteval uredbo, ki je slonela na socialni krivici.

Vse kmečko gibanje ni imelo izprva versko-cerkvenega značaja. Toda kakor je na Nemškem in drugod verska ideja vplivala na socialno gibanje, tako je bilo tudi pri nas.

Razne komunistične sekte, ki so nastopale v imenu evangelija za socialno svobodo in enakost, niso sicer pri nas našle globljega odmeva iz tega razloga, ker na Slovenskem ni bilo dovolj izrazitega proletariata; pri nas sta kmet in rokodelcec še čutila tla pod nogami, imela sta še neki materijalen predmet, ki sta se ga oklepala. Zato se socialno gibanje v svitu verske ideje na Slovenskem ne vda ja hilijastičnim sanjam, marveč ostaja na realnih tleh. Slovenski kmet, tlačan, sprejema reformacijo, evangeljsko svobodo, da v njenem imenu zahteva uresničenje "božje besede".

Leta 1525 se že kažejo določno reformacijski vplivi na zahteve kmetov na Kranjskem: Odprava takse za odpustke in svobodna volitev župnikov po župljanih. Oglejski patrijarh je leta 1528 s pomočjo kralja Ferdinanda I. nastopal proti temu, ker se je ljudstvo upiralo plačevati cerkveno desetino in dajati duhovščini zahtevane darove.

Kolikor je imelo kmečko gibanje, verski značaj v smislu reformacije, ker je nastopalo proti papežu in katoliški cerkvi, je bilo posvetni gospodi všeč, nasprotno pa je bilo plemstvo proti vsaki socialni olajšavi, ki jo je zagovarjal tudi cesar; bilo je tisti nedolžni volk, ki mu hudobno jagne kali vodo, poudarjajoč 1515. leta, da bo v sili rešilo dinastijo "pobožno zvesto plemstvo," in ne "nezvesti slovenski kmet."

Po uporu 1515. leta so zahtevali plemiči, da poudro kmetje tabore, svojo edino obrambo proti Turkom. Dimitz dobro pripominja, da je plemstvo upor leta 1525 zadušilo v kali s tako odločnostjo, s kakršno se ni nikdar odlikoval zoper Turke.

Plemstvo je vsak upor kruto maščevalo; kot kristjan, katoličan ali protestant je bil slovenski kmet predmet verskega boja med katoličani in protestanti, kot podložnika ga je zatiral posvetni plemič in duhovski velikaš.

Pisatelji plemškega in duhovskega stanu nam mnogo več poročajo, kaj so delali razsrjeni kmetje, nego o tēm, kako so divjali neusmiljeni zmagovalci, kako so ravnali nečloveško, ne prizanašajoč niti ženam, niti otrokom in odirajoč kmete po zadušenem uporu tem huje. Značilno je sledeče dejstvo: Peta cerkvena zapoved se na Tolminskem ni glasila tako, kakor dandanes, ampak: "Ti imaš odrajtovati zapovedano desetino in kvartež." Tako so nekateri duhovniki učili še v novejšem času.

Dočim so bili prvi upori krajevne značaja, hipen izraz nezadovoljnosti in bede, brez pravega načrta in jasnega cilja, vidimo pozneje, da je kmet polagoma spoznaval svoj položaj, vedno bolj zavedno in prihajal do prepričanja, da ga organizirane krivice more osvoboditi le organizirana lastna sila. Ob največjem kmečkem uporu leta 1573 nastopajo združenimi močmi slovenski in hrvaški kmetje. Njih zahteve niso več samo izboljšanje gospodarskega stanja, njih cilj marveč je odstranitev fevdalizma, socialna svoboda sploh: Priznavajoč cesarja in nadvojvoda nad seboj si hočejo osnovati svojo vlado v Zagrebu, kjer bodo sami pobirali davke, svobodno trgovali do morja in sami varovali mejo pred Turki.

Velika ideja slovenskih in hrvaških kmetov je zahtevala strašnih žrtev. Zmagala je krivica nad pravico; sam ostrogonski nadškof Anton Vrančić je po porazu kmetov 1573. l. pisal cesarju Maksimilijanu II., da se živini na Hrvaškem godi bolj nego kmetu. Uskoki, o katerih so mislili uporniki, da bodo njih zavezniki, so pomagali plemstvu; saj so se bili v večni borbi s Turki, ki je bila njih vsakdanji kruh, tako privadili nevarnemu življenju, da bi ga ne bili zamenjali za najboljšo službo v kaki drugi, mirni deželi. V svoji divji bojaželjnosti in surovi hrabrosti, vojaško organizirani s posebnimi pravicami in svoboščinami, niso mogli pojmovati socialne ideje, za katero so slovensko-hrvaški kmetje žrtvovali kri in imetje. In največji kmečki upor se je končal z barbarsko, po erdeljskem vzoru prikrojeno in od hrvaškega bana, zagrebškega škofa Jurija Draškovića vladarju v potrditev predloženo kaznijo Matije Gubca, kmečkega voditelja: kronali

so ga sedečega na razbeljenem železnem prestolu: žarečo železno krono!

Tako se je posvetna in duhovska gospoda rečloveško maščevala nad onim, ki je hotel pribrati slovensko-hrvaškemu ljudstvu človeško življenje, ne pa sebi kraljestva, kar si je bilo izmislilo plemstvo, da oblati kmečko gibanje.

Kmečka moč je bila strta za vselej, kajti v znejši upori so bili zopet omejeni na posamezne kraje in brezuspešni.

Socialni boji slovensko-hrvaških kmetov so ob enem narodni boji. Tujec in izkoriščevalec sta bila nerazdružljiv pojem. Proti bogati posvetni in duhovski gospodi, ki je bila obenem tujega rodu, se je dvignil slovensko-hrvaški kmet, mali rokodelca in celo nižji plemič. Abditus v svoji analizi kmečkih uporov pravilno sklepa, da se narodni čut kmetov mas na Slovenskem in Hrvaškem ni mogel kazati drugače nego v socialnem nasprotstvu.

Zakaj ni uspela slovenska reformacija in zakaj se socialni boj slovenskih kmetov ni posrečil?

Proti slovenski reformaciji sta se združili cesar in država, jezuiti in Habsburžani, da jo zatirajo, kjer ni zadoščal moralni pritisk cerkve, tam je pomagala nasilnost državne oblasti. Zanimivo je stališče habsburških vladarjev. Ko papež Pavel IV. ni hotel priznati Ferdinanda I. za nemškega cesarja, ker so ga izvolili protestantski volilni knezi, in ko mu je očital, da je podelil v imenu svojega brata cesarja Karola V., nemškim državnim stanovom versko svobodo, takrat je Ferdinand I. po svojem državnem kancelarju Seldu zavrnil papeževo zahtev tako ostro, da bi noben protestant ne bi mogel zgovoriti odločneje. Njegov sin nadvojvoda Karol II. in vnuk cesar Ferdinand II. pa sta dovršila na Slovenskem protireformacijo s pomočjo jezuitov.

Čeprav v polni meri uvažujemo nasilno protireformacijo ljubljanskega škofa Tomaža Hrena, in drugih protireformatorjev, pri čemer je treba pomniti, da je verski boj razvnel strasti na obeh straneh, nam vendar ta okolnost ne more določiti utemeljiti propada slovenske reformacije. Prepletene so dogodki, da bi se dali razrešiti s enim vzrokom, dasi mogočno vplivajočim. Socialna struktura te dobe in karakterizacija činitelev, s katerimi je delovala reformacija pri nas, nam daje izpopolnita slika.

Protestantizem je deloval na Slovenskem s faktorji, ki so bili socialno naravnost nasprotni. V tem nasprotju je bil eden izmed vzrokov njegovih končnih neuspehov, kakor pravilno sklepa dr. Fr. Ileš. Najodličnejši stan je bil plemiški, ki se je, dasi sodno in upravno avtonomen, umikal korak za korakom. Nekaj značilnih zgledov iz zgodovine kmetijskih deželnih stanov nam to pojasni. Leta 1602 se je sicer izrekla večina zoper to, da bi imeli jezuiti sedež in glas v stanovskem zboru, toda s pristankom, da jim to dovoli, ako bi nadvojvoda ne vpoklical njih ugovora in ako jezuitje podpišejo rezervo, da bodo delovali v korist deželnih svoboščin. Leta leta so dovolili katoliškimi stanovom pariteto s protestantskimi pri odborniških mestih. Leta 1611 s

DOPISI.

OČIM "MILJONSKE NEVESTE" DOMA.

CHICAGO, ILL. — V frančiškanskem čikaškem lističu sem videl dopis nekega Josipa Tomica, ki se je pred kratkim vrnil iz starega kraja. Predno je šel v stari kraj, je prav po hribovsko zabavljajl čez Ameriko, sedaj pa hvali to deželo in rentarči proti Jugoslaviji ali kako se že imenuje tista "kontra".

Ta dični g. Tomic je torej strašno hud na Srbe, na kralja, na žandarje in kaj vem kaj vse se mu je še zamerilo. Vsega gorja v Jugoslaviji je kriv — veste kdo? I no, vlada, kdo drugi! Ja, ja, kdo pa vlada Jugoslavijo? Neumno vprašanje; Srbi! Like fun. Tomic sicer piše, da jo vladajo Srbi, v drugi vrstici pa je že pozabil, kaj je zapisal, pa je dodjal: "Ko bi jaz to vedel prej, (namreč, kako po pasje se mora živeti v SHS. — Op. pisca), bi mi gotovo ne padlo v glavo podati se v rojstni kraj, kjer so sedaj na krmilu Etbini Kristani in njegovi tovariši, ki samo iz žuljavih rok sesajo izmučeno kri proletarčevo." Svoj dopis v skebski fliki zaključuje: "Pozdrav vsem rojakom širom Amerike, ki so pravega mišljenja. . ."

Kaj je "pravo mišljenje", ni povedal. Ampak razkril je vsaj jugoslovansko vlado. Sedaj vemo, kdo pije jugoslovanskemu ljudstvu "izmučeno kri iz žuljevih rok." Na enem kraju piše: ". . . kar se pa tiče drugih držav, je ena in ista." Seveda vladajo Etbini Kristani vse države, če je v vseh slabo. Drugače si stvari sploh ne morem razlagati.

G. Tomic pripoveduje okoli, da je revolucionar in je poskušal v starem kraju organizirati revolucijo, pa so mu prišli na sled, zato jo je pravočasno pobrisal v Ameriko. Če bi jo moral "pobrisal" na Studenec, bi vsaj ne imel toliko stroškov. Enkrat je bil ta možicelj svobodomiselec, oziroma, pripovedoval je, da spada v "svobodomiselnost" vero. V Duluthu se je naučil operirati črkostavni stroj, potem pa je prišel v Chicago in se "zrinil" v unijo, da je dobil delo v unijski tiskarni. Ne vem iz kakega vzroka je pustil Narodno tiskarno in šel delati v tiskarno Glasa Svobode. Pokojni Kondase ga je naveličal in svobodomiselec Tomic je šel v skebsko tiskarno čikaških slovenskih frančiškanov. Sovraštvo do socialistov mu je prirojeno in ker je kronični kikir, je nauje vedno zabavljajl. Tudi je silno lakomen na denar in ker je, kakor Kazimir, poznal slabe strani naših ljudi, je pričel izdajati v serijah kolportažni šmir pod imenom "miljonska nevesta ali trpljenje mlade matere". Nekje je dobil ta šund, pa ga je pričel prevajati. Jezik je bil nekaka brozga slovensčine, spakederanih tujk in raznih slovenskih dialektov. Za "kranjce" je vse dobro, je dejal Tomic, in res se je dobilo dovolj prismojenih ljudi, ki nimajo niti pojma o literaturi, pa so kupovali in čitali Tomicev šmir. Par sto iztisov "mlade matere" mu je ostalo, in ker je hotel iti v "osvobojeno" Jugoslavijo, jih je ponujal na prodaj. Kazimir mu je obljubil zanje baje petindvajset dolarjev, Tomic pa je zahteval več. Kupec se je našel v človeku, ki je Tomicu podoben v tem, da rad zabavlja čez tiste socialiste, ki res delajo za stvar. Ljudem, katerim je lov za dolarji edini opravek v življenju, sodijo vse druge ljudi po sebi. V svoji duši so premajhni, da bi mogli zapopasti, da je na svetu tudi kak idealnejši opravek, ne pa samo dirkati za dolarčki.

Ko se je "milijonske" neveste srečno iznebil, je šel na "orlovski tabor" v Maribor, kakor pravi v zadnjem dopisu. Tam se je izdajal za zastopnika ameriških Slovencev. Kot znano, je telovadna organizacija Orlov klerikalna ustanova. Pri svojih nasprotnikih so Orli poznani pod imenom "čuki". Tako je jadrjal Tomic od svobodomiselnosti v klerikalno morje, ker mu je to neslo. Človek brez prepričanja, kateremu je dolar cilj in ideal, ne more delati drugače. Ampak take kreature so še toliko drzne, da hočejo biti "revolucionarji" in pod tako krinko blatijo tiste ljudi, ki se v resnici trudijo izvleči ljudstvo iz blata neznanja in brezpravnosti.

Kazimirju pa je častitati na pristaših, kakor so Tomic in mirovni sodnik Ambross, po slovensko Ambrožič. —c.—

prosili jezuitje "scitu principis" (z vednostjo deželnega kneza), kakor je poudarjal škof Hren, podpre za zidavo svoje cerkve, in v stanovskem zboru je dobila večina, ki je dovolila 2000 goldinarjev; poleg tega jezuitje kratko malo niso plačevali davkov in so potem prosili, da se jim ostanki izpregledajo. Ko je leta 1614. postal Hren notranje-avstrijski namestnik v Gradu, je dobil od deželnih stanov karilo v vrednosti 2000 tolarjev. Ali ne odseva iz takih in podobnih dogodkov razredni duh, ki bi se bil zadovoljih tudi s svojimi najhujšimi verskimi nasprotniki, ako bi bil imel fevdalizem sicer kako korist od tega?

Ne moremo kratiti protestantskemu plemstvu naloga, ki si jih je pridobilo z moralnim in materialnim podpiranjem slovenske literature; toda ni malo prikleniti nase svojega podložnika z milejšim ravnanjem, dokler je bilo to mogoče, s čimer bi bilo lahko imelo izborna protiutež nasproti katoliški protireformaciji.

Razredni interes je stal više nego verski. Tega interesa jih ne moremo oprostiti, da so mogle dovali za versko svobodo s papirnatimi spomenicami, dočim vsak poskus podložnega kmetstva za izboljšanje gospodarskega položaja znali udušiti v kali.

Vpliv absolutizma, ki se je družil s cerkvijo in meščanstvom, je naraščal. Škof Hren je v stanovskem zboru podpiral meščanske težnje, da bi si nastanili mestne zastopnike.

Leta 1604 je n. pr. predlagal odpravo trgovine s kmetih in druge trgovske ugodnosti za mesta.

Na drugi strani so izgubili protestantje mestno pravico pod pritiskom deželnega kneza.

Med absolutnim vladarjem in trgovskim kapitalom je vladalo vzajemno razmerje: meščani so bili od milosti vladarjeve, ki jim je varovala in razširjala trgovske pravice na domačem in svetovnem trgu, deželni knez pa se je naslanjal na mesta, ki je imel v njih oporo zoper fevdalno gospodo —

Zato se je protireformacija po naših mestih in trgih vršila brze krvavih bojev.

Časopisje ameriških črncev.

Ameriški črneci lastujejo 113 časopisov in 14 revij, ki katerih je vposljenih 1300 oseb, izmed katerih je 61 belopoltncev, ostali so črneci.

Izmed listov je 96 splošnih, 23 religijskih in 8 listov so glasila bratskih organizacij. Nekaj je dnevnikov, drugi so tedniki in mesečniki. "The Messenger" je radikalna revija črncev. Izmed znanih črncev, ki so aktivni v socialističnemu gibanju, je žurnalist in prevajatelj Chandler Owen, ki je bil tudi na clevelandski konvenciji socialistične stranke.

Denar ni bogastvo sam na sebi. Le konvencionalna znanje gotovih vrednosti je. Vrednosti, ki jih religioznost je politična in gospodarska enakopravnost, pa ustvarja delo, pri čemer se mora ta izraziti v širšem pomenu. Duševno delo ustvarja kakor vsako, tudi če se njega plodovi včasih ne dajo otipati.

Socializem je delo razuma, ne strasti.

ZA SPRINGFIELD IN OKOLICO.

SPRINGFIELD, ILL. — Našemu občinstvu v Springfieldu in bližnji okolici naznanjamo, da priredijo socialistični klub št. 47, J. S. Z. v soboto 12. avgusta plesno zabavo v prostorih Slovenskega Narodnega Doma.

Vsakdo, ki se želi zabavati v našem krogu, je nam dobro došel.

Upamo, da se bo jugoslovansko delavstvo udeležilo te priredbe v obilnem številu. Za dobro godbo in postrežbo bo preskrbljeno. — *Odbor.*

ELYSKE "PRTUŽNGE".

IZ ELYSKE, MINNESOTE. — Jej, takja kamendja imama pr nas kar sa ti gaspud, de jih nej človek v stan pavadat! Vse suarte aldia žlabdraja in klepetaja, navem kaj za ana "buzaruanska" štrafnga ja tu. Narveč se pa gavari le ad našga gaspuda, patr Buh sa pa vndr v gmeri pustli, čm reč, de sa jih patr Buh nagmah pustli. Zmeraj pa pride kaj, de se tega gaspuda zdravn prštuli.

Zdaj gavarija, de kar ja Pagarevcev Matija izzidav, sa m pa gaspud padarli. Buh vej če ja kaj rejs, al bua pa spiet kakšna laž.

Sevede, Matija bi rad pastavu kamn ranemi gaspudi fadr Buh, pa minde nirveč zatu, deb ga aldje potlej prav hvalili kaj za ana dabruta de ja sturu, pa zatu mende tudi, de bi več ur predav; in če sa gaspud nasprtni tem, že veja zakaj de sa. Kaj se pa tak vtika v take stvari k jih prav nič ne zastuapi; an naj raj predaja tista sja rapatija k ja ima, ne pa pastavlet spaminek gaspudam. Smartnu grejh bi blu pastavit spomenik takm velikm muazi kkr sa bli ranci fatr Buh, v kakšnm parki. Pr cierkvi mura stat pa niker drgeji. Kaj bi se nejki drugi tulk brigali za ranega gaspuda, buada žie gasput tu zrihtali, ani sa zadosti šmart. Vsaka fara ja lhku vesela če ima gaspuda k ja taku vanzierav v starakrenskih šulah k kr sa naši.

Matija naj bi pa raj dav an par tavžnt za naš katolški dum, pa bi se gaspudi prkupu in aldiem tudi; nazadja bi se marde še kakšna maša zajga brala. Saj naši gaspud nejsa taku umazni.

Na našga gaspuda sa ani zatu taku jezni, k kakšna pametna pagruntaja.

Zdaj sa gaspud sklenili (sama božja milast jih ja navdihnili), de se bua zidalu Katolški dum za šestintridesit tavžnt tualerju. Al nejsa lhku veseli? Maguača bua še več kaštav, kar se ša navej. Lhku buada brezvirci navaščilivi (ker jim ne bo treba plačevati), k bua naš dum buli kkr ja jih.

Ani prevja, le naj plačujaja za dum ktieri sa ša udarjani, tisti dum bua kmpanijski pa škuafav, tisti pa k buaja zajga plačvali, buada imeli pa glih tulk pr jam za reč kkr imaja pr cierkvi.

Dum bua rejs stav na kmpanijski zemli, ampk kmpanija je zemle šinkala cierkvi, buh jim pavrni k sa taku dobri. Ča bua pa dum škuafav pa naj bua. Saj škaš sa paglavar cierkve, naš dušni pastier in imaja tudi pravica bit gaspadar vsiga kar je katolšku. Škaš buada pa tudi bulši gaspadar, kkr sa pa farani. Kaj pa an delavc vej? Nič! Gaspudja veja, k sa štidiarali. Delavci naj kuapleja ruda pa za dum naj plačujaja, gaspadarili buada še drugi, tist jih nej potreba prav nič skribit. Tukaj imama štiriestu držin, vsaka bua dala stu tualerju (magoče jih boa kaj mej) pa vsegljih bua hmali plačanu.

Ani prevja spiet, padpisav se buam žie, al dav pa ne buam nič. Ne badite vndr prsmuajani! Za kulkr se buate padpisali, buadete muagli tudi dat. Al navejste, de se bua tudi na vaš padpis zidalu? Za kulkr se bua padpisalu, tulk se bua tud plačalu, če ne drgači, se vas bua pa za hiša patipala, če ja mate. Kaj marde mislite de se buada naš gaspud dali za norca imit? Ne, tistga le nikan ne mislite!

Hvala bagu in ačiet nebieškimi pa naši gaspudi, de buama vndr imeli suj katolški dum. Še nune patrbujama, de bi atroke učile krščanski nauk; pisat in brat, tistu taku nej nič potrebnu za krščanske aldi, de znaja le mol. Da ša ana zlata gmajna bi blu tudi dobru če bi imeli pr nas na Elyju. Gaspudi zmieraj dnarja prmanukaja, buh se jih vndr vsmili. Če bi bli aldia kkr se šika, de bi še brezvirci kaj dajali, bi nabli akuli cierkve in tudi v ji zmieraj "brok".

Nekaj se sliši, de zadjikrat nejsa bli gasput pasibu zadavalni iz tistim "mijav, mijavom", k ja biv Praletarci, navem zakaj vndr ne?

Kdr grie človek h maši, zmieraj kaj zvej, nekaj naj, nekaj pa znuatraj, taku, de navse zadja več v kkr gasput sami.

Kdr buama pričeli zidat naš dum??, se bua pa kaj papisalu, če se ne buama paprejd skregali, potlej pa ne bua nič iz dumam, pa buh mende vndr nabua la tacga dapustu in svieti Antuan naše fare patruan.

Kaj ste slišal kaj je djav mačk krjav?

Mijav, Mijav

SODRUGOM V CLEVELANDU.

Seje socialističnega kluba št. 27. se vrše vsako drugo nedeljo v mesecu ob 9:30 dopoldne v klubovih prostorih v Slov. nar. domu. Dolžnost vsakega sodrugga je, da redno prihaja k sejam. — Tiste, ki simpatirajo s socialističnim gibanjem, pa še niso pri se stranki, vabimo, naj pristopijo v naš klub in tako pomagajo pri delu za osvoboditev proletarijata. Pronaloga delavca je, da postane razredno zaveden. Pri tem pa vpoštevajmo geslo: "V organizaciji je moč!"

ZA CARLINVILLE, ILL.

Somišljenikom v Carlinville naznanjam, da se vrše seje reorganiziranega socialističnega kluba št. 211, J. S. Z., vsako tretjo nedeljo v mesecu v unijski dvorani. Tem potom vabim vse delavce v naselbini, da se udeležijo teh sej in pristopijo h klubu. To je edini način, da pokažete delavsko solidarnost in zavest proti kapitalističnemu sistemu, ki nas zasužnjuje. Seje kluba bodo vedno predpoldne.

Z delavskim pozdravom *Jos. Korsic*, tajnik.

DETROITSKIM SODRUGOM.

Seje slov. socialističnega kluba št. 114, JSZ, se vrše vsako prvo in tretjo soboto v mesecu v klubovih prostorih na 1432 Ferry Ave. E. — Na dnevnem redi so vedno važne stvari, ki se morajo rešiti. Udeležujte se teh sej polnoštevilno in pripeljite seboj svoje prijatelje. — Učvrščujmo našo postojanko s tem, da pridobivamo novih članov. — *Organizator.*

Tat misli, da imajo vsi ljudje tatinske namene. Kdor sumiči vsakega, da si polni žepe, je gotovo sumkradel.

V DNEH STAROVEŠKEGA RIMA.

V dneh staroveškega Rima je bila navada, da se oprvljali žalovalci nad ostanki umrlega človeka svoje jokanje tako, da so mogle njihne solze padati v steklenice. Kakor so si domnevali, je ljubil pokojnika najbolj tisti, ki je oddal največ solz v steklenice. V naši praktični dobi rabimo steklo v boljše svrhe. Uporablano pri teleskopu nam pomaga in omogoča rešiti probleme vesoljnosti. Po laboratorijih vsebuje steklo naša zdravila, ki nam v slučaju, če nam odpove zdravje, povrnejo moč in zdravje. Nekateri steklenice, ki se v uporabi kot posode za gotova zdravila, so zelo popularne pri občinstvu — in tako je tudi v slučaju Trinerjevega grenkega vina. Na tisoče in tisoče gospodin v Združenih državah in Kanadi ga ima neprestano v svoji zdravniški omari, ker vedo, da je to zdravilo za vsako starost in nikoli ne odpove svoje pomoči, kak član te ali one družine trpi vsled slabe slasti, zaprtja, vetrov ali plinov v črevesju, naduhe, glavobola, nervoznosti, splošne oslabelosti itd. Trinerjevo grenko vino je naprodaj pri vseh lekarnarjih ali trgovcih z zdravili. Dajte se poučiti tamkaj tudi o drugih Trinerjevih pripravkih!

Obiščite Trinerjev oddelek na razstavi na municipalnem pomolu v Chicagu.

Razstavo napredka (Pageant of Progress Exposition) na čikaškem občinskem pomolu bo obiskalo na tisoče naših sodeželanov. Opozarjamo jih, naj ob tej priliki obiščejo na omenjeni razstavi tudi sekcijo C. oddelek 39-A, kjer so razstavljeni izdelki trdke Joseph Triner Co., katera izdeluje med drugim znano Trinerjevo grenko vino in druga zdravila. — C.

ZASTOPNIKI PROLETARCA

ILLINOIS.

Carlinville: Jos. Korsič, 736 N. Broad St.
 Chicago: Frank Aleš, 2124 So. Crawford Ave., Frank Zajec, 3639 W. 26th St., Fr. Udovich, 1844 So. Racine Avenue. Frances A. Tauchar, 2827 So. Ridgeway Avenue.
 Chas. Pogorelec, 3639 W. 26th St.
 Cairo: Anton Putz, 5007 W. 25th Place.
 I. Moline: Ant. Klanšek, 1319 19th St.
 Pekonia: Ernest Krusic.
 Springfield: Fr. Besjak, 1974 So. 17th St.; Frank Čopi, 1900 S. 17th St.
 Yuba: Frank Stempihar, R. F. D. 41, Box W.
 Yonkers in No. Chicago: Anton Lukancic, 1034 Lenox Ave., N. Chicago.
 Johnston City: Frank Martinjak, box 607.

INDIANA.

Clinton: J. Musar, Lock Box 441.
 Indianapolis: John Krainz, 755 N. Holmes Ave.

KANSAS.

Columbus: Frank Čemažar, R R. 3, box 261.
 Cross: John Kunstelj, Box 32.

MICHIGAN.

Detroit: Louis Urbanich, 509 Melbourne St., Math Urbas, 237 La Belle Ave. Jos. Anžiček, 1432 Ferry Ave. E. Jos. Ocepek, 939 Hendrie E.

MINNESOTA.

Apple: Max Martz, Box 166.
 Duluth: Frank Klun, box 399. Joe Ule, box 814.
 Ely: John Teran, Box 432.
 Ely: Jac. Kunstelj, box 913.

NEW YORK.

Little Falls: Fr. Petavs, Lover's Leap.

OHIO.

Akron: Frank Košir, 1176 Marcy St.
 Balina: Frank Germ, Box 31.
 Barberton: Josephine Platner, 515 Van St.
 Cleveland: L. Gorjup, 1125 E. 72. St., Jacob Kocjan, 1273 E. 58th St., Jerry Alesh, 6219 Glass Ave., Jos. Kodrich, 1081 E. 66th St.
 Collinwood: Jos. Volk, 869 Rudyard Road.
 Grand: Frank Zorko, 35 Smithsonian St., John Kokošin, 1006 State St.
 Glencoe: Nace Zlemberger, L. box 12.
 Lebanon: Jacob Bergant, R. D. 2, Box 19.
 Maynard: Andy Zlatoper, box 22.
 Mass: Frank Kogovšek, 710 Pew St., Niles, O.
 Rowell: Paul Les, P. O.

OKLAHOMA.

Red Oak: Joe Kogoy, R. No. 1, Box 12.

PENNSYLVANIA.

Altoona: Jack Kotar, L. Box 7. B. Yerant, box 287.
 Andover: Fred Ogulin, 227 Locust St.
 Areola: Frank Bregar, box 363.
 Ben Air: Peter Bukovec, R D 2, box 98.
 Bowell in okolica: Paul Les, P. O.
 Burrettstown: Jos. Pompe, E. Market St.
 Clairton: Anton Ocepek, box 621.
 Cosemaugh: Louis Krašna, box 218.
 Dunlo: Louis Sterle, Box 12.
 Export: John Frank, S. R. Box 315.
 Forest City: Frank Rataič, Box 685. Louis Krašovec, R. F. D. No. 2.
 Herminie: Anton Zornik, Box 202, A. Bertl, Box 437.
 Homer City: Jack Obed, Box 265.
 Irwin: Jerney Kokelj, R. D. 2, Box 135.
 Johnstown: Andrew Vidrich, R. R. 7, Box 82.
 Johnstown in okolica: Frank Šemrov, 829 Bradley Alley, Johnstown.

JUGOSLOVANSKA SOCIALISTIČNA ZVEZA

SOCIALISTIČNE STRANKE V AMERIKI.
 220 SO. ASHLAND BLVD., CHICAGO, ILL.

TAJNISTVO.

Tajnik-prevajalec: Frank Petrich, 220 S. Ashland Blvd., Chicago, Ill.

EKSEKUTIVA.

Frank Aleš, Mary Ancin, V. Cainkar, Philip Godina, F. Zajec, S. Bojanović, G. Maslač, Miloje V. Lučić in Mitar Sekulić.

NADZORNI ODBOR.

F. S. Tauchar, Frank Udovich, M. Dimić in S. Cakić.
 Vsa pisma tikajoča se Jugoslovanske socialistične zveze, je naslavljalati na tajništvo JSZ.
 Redne seje eksekutive JSZ. se vrše vsaki četrti petek v mesecu, izredna po potrebi.

ODBOR SLOVENSKE SEKCIJE.

Philip Godina, tajnik; V. Cainkar, blagajnik; F. Zajec, zapisnikar. Frank Alesh in Mary Ancin.
 Nadzorni odsek slovenske sekcije: Frank Gottlicher in Mary Udovich.
 Organizator: Chas. Pogorelec.

ODBOR SRBSKE SEKCIJE.

Miloje V. Lučić, tajnik. Odborniki: Sava Bojanović, G. Maslach in Mitar Sekulić.

PROLETAREC,

glasilo in list slovenske sekcije Jugoslovanske Socialistične Zveze.

Upravni odbor Proletarca: Joško Oven, predsednik; Frank Alesh, tajnik; Frank Gottlicher, blagajnik; F. S. Tauchar in F. Udovich, nadzornika.

Urednik: Frank Zajec.

Upravnik: Chas. Pogorelec.

Vsa pisma, tikajoča se Proletarca, naslavljalajte na naš slovo Proletarca.

Opomba. — Uredništvo Proletarca sprejme odgovornost le za tiste članke, priobčene v listu, ki so spisani v uredništvu. Za članke in dopise, ki jih pošiljajo sotrudniki, so odgovorni prispevatelji. Uredništvo sprejme zanje le toliko odgovornosti, kolikor zahteva zakon.

Lloydell: Anton Grbec, Box 35, Ant. Zalar, Box 152.

Lawrence: John Terčelj, Box 161.

Library: Mike Primožich, box 164.

Luzerne: John Matičič, 376 Miller St.

Martin: A. Zupančič, Box 11.

Morgan: J. Kvartič, Box 453.

Meadowlands: Leonard Lenassi, Box 563.

Slovan: John Pirih, Box 77.

Vandling: Jos. Čebular, Box 156.

Verona: John Ban, Box 214.

W. Newton: Jos. Zorko, R. F. D. 2, box 114.

W. VIRGINIA.

Philippi: Bartol Louis, Box 329.

Rendall Creek: J. R. Sprohar, box 2, Pursglove.

Thomas: Frank Kocjan, Box 272.

WISCONSIN.

Kenosha: Frank Žerovec, Box 19, N. Newell St.

Sheboygan: John Miklich, 725 Jefferson Ave.

Ako želi kdo prevzeti zastopstvo za nabiranje naročnikov Proletarcu, prodajati Am. družinski koledar, brošure in knjige, naj piše upravništvu, ki bo poslalo potrebne listine in informacije. Na tu priobčene zastopnike apeliramo, naj skušajo ob vsaki ugodni priliki pridobivati naročnike temu listu. Pravzaprav je dolžnost vsakega slovenskega zavednega delavca agitirati za njegovo glasilo Proletarec.

Ako je ime kakega zastopnika izpuščeno, naj se oglasi, pa bomo popravili imenik.

CENIK KNJIG.

(Za cenik drugih knjig glej zadnjo stran platnic.)

JIMMIE HIGGINS, spisal Upton Sinclair, poslovenil Ivan Molek, 481 strani, lječno vezana v platno	1.00
SLOVENSKO-ANGLEŠKA SLOVNICA, izdala in založila Književna matica SNPJ., 364 strani, vezana v platno	2.00
SOCIALIZEM IN VERA, spisal Zvonimir Bernot, 128 strani, mehko vezana 50c, trdo vezana	.65
RDEČI PILOT, mesečnik prevratne mladine za duhovno revolucijo, izhaja v Ljubljani, trije iztisi skupaj	.10
KAZAKI, (L. Tolstoj), broširana, 308 strani	.75
POVESTI MAKSIMA GORKEGA, broširana, 210 strani	.75
TARAS BULJBA, (N. Gogolj), trdo vezana, 206 strani	.70
IGRALEC, (F. M. Dostojevskij), broširana, 264 str.	.60
ZADNJA KMEČKA VOJSKA, (August Senoa), broširana, 378 strani	.75
KOBZAR, (Taras Sevčenko), trdo vezana, 288 str.	.85
Jakoba Alešovca izbrani spisi:	
KAKO SEM SE JAZ LIKAL, I. zvezek, trda vezba	.85
KAKO SEM SE JAZ LIKAL, II. zvezek, trda vezba	1.00
KAKO SEM SE JAZ LIKAL, III. zvezek, trda vezba	.75
Josip Jurčiča izbrani spisi:	
IV. zvezek, trda vezba	1.00
V. zvezek, trda vezba	.75
VI. zvezek, trda vezba	.85

NAZNANILO.

GIRARD, O. — Seja jugoslovanskega socialističnega kluba št. 222, J. S. Z. se vrši vsako četrto sredo v mesecu ob 2. popoldne v Slovenskem domu Girardu. — Rojaki delavci, pristopite k naši organizaciji in postanite bojevniki za delavsko stvar v vrstah socialistične stranke. — Frank Kramer, organizator.

Edini Jugoslovanski pogrebnik in balzamovalnik

Za tiste, ki nimajo doma prostora za postavljanje mrtvaških odrov, imamo urejeno posebno kapelo.

Na razpolago kočije in avtomobili ob vsakem času.

JOSIP PAVLAK

1814 So. Throop St., Chicago, Ill.

Telefon Canal 5903.

"THE MILWAUKEE LEADER"

Največji Ameriški socialistični časnik.

Naročnina: \$6.00 za celo leto, \$3.00 za pol leta in \$1.50 za tri mesece.

Naslov: 532 Chestnut Street, MILWAUKEE, WIS.

SEVEROVA ZDRAVILA VZDRŽUJEJO ZDRAVJE V DRUŽINAH.

*Onemogle,
nervozne ženske*

bodo gotovo dobile uspešno
odpomoč kadar uživajo

SEVERA'S REGULATOR

Tonika za ženske

Premaga bolečine, popravi neredne funkcije, pomaga naravi okrepčati oslabele ženske organe in jim povrne normalne razmere.

CENA \$1.25

Vprašajte v lekarnah.

W. F. SEVERA CO.
CEDAR RAPIDS, IOWA

John Plhak & Co.

1151-1153 W. 18th Street

Chicago,
Illinois.

Modna trgovina. Velika zaloga moških, ženskih oblek, izdelanih po najmodernejšem kroju. Cene nizke.

SLOVENSKA BANKA

Zakrajšek & Češark

70 — 9th Ave.,
New York City

pošilja denar v stari kraj hitro, zanesljivo in po nizkih cenah,

prodaja vozne listke za vse važne prekomorske linije, in

opravlja vse druge posle, ki so v zvezi s starim krajem.

Postrežba točna in solidna.

Edini slovenski pogrebnik

MARTIN BARETINČIČ

324 BROAD STREET

Tel. 1475

JOHNSTOWN, PA.